

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Akvilės Alijošiūtės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų
praktikoje
Peculiarities of Determining Causal Relation in Lithuanian
Court Practice**

Vadovas: lekt. Marius Aidukas
Recenzentas: lekt. Darius Prapiestis

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Darbe nagrinėjamos teorinės priežastinio ryšio ir jo nustatymo ištakos filosofijoje ir bendrojoje teisės teorijoje, nuosekliai pereinant prie priežastinio ryšio nustatymo metodikos analizės baudžiamosios teisės moksle. Atskleidžiamos Lietuvos teismų praktikoje formuojamos specifinės priežastinio ryšio nustatymo taisyklės, kai prie baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimo prisideda keli veiksniai, tai iliustruojant nužudymų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bei kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų baudžiamųjų bylų pavyzdžiais.

Pagrindiniai žodžiai: priežastinis ryšys, priežastinio ryšio nustatymo metodika, būtinoji padarinių kilimo sąlyga, būtinasis priežastinis ryšys, atsitiktinis priežastinis ryšys, priežastinio ryšio pertraukimas.

This work analyzes the theoretical foundations of causal relation and its determination in philosophy and general legal theory, progressively transitioning to the analysis of the methodology for determining causal relation in criminal law doctrine. It reveals specific rules for determining causal relation developed in Lithuanian court practice in cases where multiple factors contribute to the occurrence of consequences as defined by criminal law, illustrated by examples from criminal cases concerning murder, violation of requirements of safety and health protection at work and violation of regulations governing road traffic safety or operation of vehicles.

Keywords: causal relation, methodology for determining causal relation, a necessary condition for the occurrence of consequences, necessary causal relation, accidental causal relation, break in the chain of causal relation.

TURINYS

IŽANGA	2
1. Priežastinis ryšys, jo sampratų ir nustatymo įvairovė filosofijoje ir teisės moksle.....	5
1.1. Priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymo filosofiniai pagrindai	5
1.2. Priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymas bendrojoje teisės teorijoje	11
2. Priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymo metodika baudžiamosios teisės moksle ...	16
3. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai atskirų kategorijų bylose	24
3.1. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nužudymų bylose	24
3.2. Priežastinio ryšio nustatymo praktika darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose	30
3.3. Sudėtingo priežastinio ryšio analizė BK 281 straipsnio kontekste.....	36
IŠVADOS.....	44
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55

IŽANGA

Temos aktualumas. Baudžiamajame įstatyme įtvirtintas nusikalstamos veikos aprašymas laikytinas vienu iš formaliųjų baudžiamosios atsakomybės pagrindų (Veršekys, 2013, p. 7). Nors nusikalstamos veikos sudėties požymiai turi būti išsamiai ir aiškiai apibrėžti baudžiamajame įstatyme, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normos nepateikia priežastinio ryšio, kaip materialiosioms nusikalstamų veikų sudėtimis būdingo nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymio, apibrėžimo ar jo nustatymo kriterijų. Šio požymio turinys grindžiamas ne įstatymo tekstu, bet atskleidžiamas remiantis baudžiamosios bylos faktinių aplinkybių analize ir baudžiamosios teisės doktrininėmis nuostatomis apie priežastinį ryšį ir jo atmainas išmanymu (Piesliakas, 2006, p. 7-8). Problematika ižvelgtina tuo aspektu, kad Lietuvos baudžiamosios teisės moksle priežastinio ryšio aiškinimui skiriamas nepakankamas dėmesys ir nesama vieningos pozicijos dėl to, kokia priežastinio ryšio nustatymo metodika yra teoriškai pagrįsta ir turėtų būti taikoma teismų ir kitų teisėsaugos institucijų praktikoje. Ši metodologinio aiškumo stoka lemia, kad Lietuvos teismų praktikoje formuojamos specifinės, atskirų kategorijų baudžiamosioms byloms skirtos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės, kurių identifikavimas ir sisteminė analizė tampa esminiu veiksniu siekiant atskleisti šio požymio turinį ir užtikrinti nuoseklų jo aiškinimą.

Darbo tikslai. Šio darbo tikslas – išnagrinėti priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo įvairovę filosofijoje ir bendrojoje teisės teorijoje, ištirti priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo metodikos nenuoseklumą baudžiamosios teisės doktrinoje ir, remiantis Lietuvos teismų praktikos analize, atskleisti dėl teorinio neapibrėžtumo ir ribotumo formuojamus priežastinio ryšio nustatymo ypatumus atskirų kategorijų baudžiamosiose bylose, kai prie baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo prisideda keli veiksniai.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti, kad priežastinio ryšio suvokimas ir jo nustatymo filosofiniai pagrindai atspindi skirtingus istorinius ir filosofijos mokslo pažangos etapus;
2. Išanalizuoti priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo įvairovę šiuolaikiniame teisės moksle;
3. Išnagrinėti priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo metodinius pagrindus šiuolaikiniame baudžiamosios teisės moksle;
4. Nustatyti priežastinio ryšio nustatymo ypatumus nužudymų ir kitose pasirinktose baudžiamosiose bylose, kuriose su padarinių atsiradimu yra siejamos kelios sąlygos.

Darbo objektas. Šio darbo objektas yra priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymo pagrindai filosofijos moksle ir bendrojoje teisės teorijoje, priežastinio ryšio, kaip nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymio, apibrėžtis ir nustatymo metodika baudžiamosios teisės moksle, taip pat ypatumai, kuriais pasižymi priežastinio ryšio nustatymas Lietuvos teismų praktikoje nagrinėjant atskirų kategorijų bylas. Nužudymų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bei kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų baudžiamųjų bylų analizės pasirinkimą lemia tai, kad šių kategorijų bylose baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai neretai kyla dėl kelių tarpusavyje sąveikaujančių arba savarankiškų sąlygų įtakos. Dėl to priežastinio ryšio, kaip objektyvaus baudžiamosios atsakomybės pagrindo, nustatymas reikalauja teisiškai reikšmingų padarinių atsiradimo priežasčių identifikavimo, pagrįsto Lietuvos teismų praktikoje suformuotomis taisyklėmis.

Tyrimo metodai. Rengiant šį darbą naudojami šie teisės aiškinimo būdai – dogmatinis, lyginamasis ir sintezės:

1. Dogmatinis metodas pasitelkiamas atskleidžiant priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo pagrindus bendrojoje teisės teorijoje;
2. Lyginamojo metodo pagalba apibrėžiama priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymo filosofiniai pagrindai skirtingais tiriamaisiais laikotarpiais, sugretinamos baudžiamosios teisės moksle įtvirtintos priežastinio ryšio nustatymo metodikos;
3. Sintezės metodu remiamasi vertinant Lietuvos teismų praktikos nuoseklumą nustatant priežastinį ryšį nužudymų, darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų ir kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų baudžiamosiose bylose.

Darbo originalumas. Priežastinio ryšio koncepciją, jo nustatymo metodiką ir su ja susijusią problematiką Lietuvos teismų praktikoje analizavo V. Piesliakas. Priežastinio ryšio samprata ir pagrindinės priežastinio ryšio teorijos aptariamos ir Lietuvos baudžiamosios teisės bendrajai daliai skirtuose mokomuosiuose leidiniuose. Priežastinio ryšio sąsaja su kaltės institutu taip pat fragmentiškai tyrinėta S. Bikelio daktaro disertacijoje ir A. Bielinio moksliniame straipsnyje. Išsamiausias priežastinio ryšio sampratos, jo istorinės genezės ir evoliucijos, priežastinio ryšio teorijų baudžiamosios teisės moksle bei ypatumų Lietuvos ir užsienio valstybių teismų jurisprudencijoje tyrimas atliktas L. Žalnieriūno akademiniuose darbuose, tarp jų ir daktaro disertacijoje. Be to, užsienio baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio problematiką išsamiai aiškino P. K. Ryu, J. Keiler, A. Simester ir T. Skolnik. Paminėtina, kad per pastaruosius penkerius metus

Vilniaus universitete apgintas I. Vilutytės magistro darbas, kurio tyrimo kryptys buvo orientuotos į priežastinio ryšio sampratą ir raidą, jo teorijas baudžiamosios teisės moksle ir jo nustatymui skirtą metodiką, taip pat nagrinėta Lietuvos teismų praktika nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai kontekste. Tuo tarpu šiame tyrime priežastinio ryšio daugialypiškumui išaiškinti aptariamais filosofiniais priežastinio ryšio nustatymo pagrindais įvairiais istoriniais ir socialinės raidos etapais bei atskleidžiamas priežastinio ryšio kaip normatyvinės kategorijos pobūdis bendrojoje teisės teorijoje, taip pat sistemiskai nagrinėjami priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje, ypatingą dėmesį skiriant sudėtingo priežastinio ryšio atvejų analizei atskirų kategorijų baudžiamosiose bylose.

Svarbiausi šaltiniai. Aktualiausi šaltiniai, kuriais grindžiama tyrimo apie priežastinio ryšio sampratą ir jo nustatymo filosofinius pagrindus dalis, yra A. Anzenbacher, E. Nekrašo, S. Kanišausko ir E. Juozelio bei V. Grendos moksliniai darbai ir vadovėliai. Priežastinio ryšio bendrojoje teisės teorijoje nagrinėjimui reikšmingiausi yra A. Vaišvilos, L. Baublio vadovėliai ir G. Lastauskienės moksliniai straipsniai bei užsienio teisėtyrininkų J. H. Mansfield ir P. Lipton veikalai. Priežastinio ryšio kaip baudžiamosios teisės instituto analizei svarbiausi yra Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinos atstovų darbai – A. Abramavičiaus ir G. Švedo mokomieji leidiniai, V. Piesliako ir L. Žalnieriūno mokslinės publikacijos, taip pat remiamasi užsienio valstybių teisėtyrininkų, pavyzdžiui, P. K. Ryu, J. Keiler, A. Simester ir T. Skolnik, akademiniiais straipsniais. Tyrime detaliai nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama jurisprudencija bei kitų teismų plėtojama praktika.

1. Priežastinis ryšys, jo sampratų ir nustatymo įvairovė filosofijoje ir teisės moksle

1.1. Priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymo filosofiniai pagrindai

Priežastinio ryšio aiškinimo ištakos siekia žmogaus mąstymo pradžią, kai atsirado poreikis suprasti aplinkos reiškinius ir jų tarpusavio ryšius bei racionaliai pagrįsti pasaulio tvarką. Filosofas ir teologas A. Daugirdas teigė, jog pirminė filosofijos užuomazga randama žmogaus prigimtyje, nes filosofija gimė iš polinkio stebėtis, ieškoti žmogiškųjų žinojimų pirmojo principo ir pirmosios visų daiktų priežasties. Priežastinio ryšio paieškų pirmykštėje civilizacijoje kilmė – gamtos reiškinių pažinimo būdai: žmonėms išmokus aiškinti kasdienius gamtos dėsnius, juos vis tik stebino nauji ir nesuprantami procesai, paskatinę ieškoti bendrųjų principų, galinčių paaiškinti aplinkoje aptinkamus reiškinius ir jų atsiradimo priežastis (Daugirdas, 1977, p. 81). Gamtos reiškinių stebėjimas, juos lemiančių jėgų aiškinimas ir dėsningumų, leidžiančių suprasti įvykių sąveiką, paieškos buvo neatsiejamos nuo praktinių žmogaus veiklų, tokių kaip žemdirbystės šakų plėtojimas ir orientavimasis aplinkoje, bei susijusios su antropologiniu siekiu išvelgti tvarką chaotiškoje tikrovėje, būtiną ankstyvųjų bendruomenių adaptacijai ir išlikimui. Priežastinių reiškinių interpretacijos, laikomos viena seniausių pažinimo formų, pagrindu laikyta praktinė žmonių veikla, kurioje veikėjo ir veiksmo tarpusavio santykis suvoktas kaip priežastinis ryšys (Meškauskas, 1984, p. 63).

Visgi pirmieji sistemingi aiškinimai apie priežastinį ryšį atsirado Antikos laikotarpiu, kuriame priežastinio ryšio koncepcija buvo susijusi ne tik su įvykių ar reiškinių abipusės priklausomybės analize, bet ir su metafiziniais apmąstymais, atspindinčiais transcendentinę būties tvarką. Senovės filosofai priežastinio ryšio klausimus nagrinėjo iš ontologijos, fundamentalios filosofinės koncepcijos, siekiančios apibrėžti tikrovės pagrindą, perspektyvos, atskleiddami, kaip daiktai ar reiškiniai yra tarpusavyje susiję būties lygmenyje. Priežastinį ryšį mėginus suprasti kaip būties principą, Platonas, senovės graikų filosofas bei vienas svarbiausių Vakarų filosofijos pradininkų, aiškino, jog „visa, kas būva, būva dėl priežasties“ (Anzenbacher, 1992, p. 105). Ontologinio priežastinio ryšio šaknys glūdi jo filosofijoje, daugiausiai dėmesio skyrusioje idėjų pasaulio dimensijai, priežastinio ryšio suvokimą kildinus iš amžinųjų principų ir pasaulio tvarkos aiškinimo. Priežastinis ryšys aiškintas ne tik kaip ryšys tarp atskirų įvykių ar reiškinių, bet ir kaip pagrindinė būties tvarka, kurioje tam tikros esybės yra pagrindu kitoms esybėms, todėl esminis klausimas, nukreipęs šį mokslą link filosofinės teologijos problemos, buvo apie būtybės veikiamąją priežastį ir galutinį jos tikslą (Anzenbacher, 1992, p. 105-106).

Antikos laikotarpio mąstytojai priežastinį ryšį aiškino kaip idėją, jog niekas negali judėti savaime – bet koks judėjimas kyla iš kito veiksnio, suteikiančio jam postūmį (Anzenbacher, 1992, p. 107). Aristotelis, kaip ryškiausias Antikos laikotarpio finalizmo atstovas, perėmęs ir išplėtojęs Platono įžvalgų pagrindus, tvirtino, jog pasaulyje vykstantys reiškiniai vyksta kryptingai bei šio tvirtinimo pagrindu išvystė keturių priežasčių teoriją, filosofijos istorijoje tapusią pamatiniu požiūriu į priežastinį ryšį. Graikų filosofas aiškino, jog kiekvienas reiškinys gali būti paaiškintas keturiais priežastinių ryšių tipais: materialiaja, formaliaja, veikiančiąja ir tiksline priežastimi. Pasak E. Nekrašo, materialioji priežastis nurodo pasyvią materiją, iš kurios objektas sudarytas, formaliajai priežastčiai priskiriama forma, apibrėžianti objekto priklausomybę tam tikrai rūšiai, veikiamoji priežastis suprantama kaip tikslinga jėga, sukelianti pokytį, o tikslinis priežastinis ryšys – tai galutinis tikslas, dėl kurio vyksta bet koks judėjimas. Materija negali atsirasti ar egzistuoti be veikiančiosios priežasties, o judėjimui palaikyti būtina veikiančioji jėga, tačiau, anot jo, filosofiją apibrėžiant kaip mokslą, nagrinėjantį galutines priežastis, tikslinis priežastinis ryšys laikytinas esminiu, lemiančiu kitų priežastinių ryšių kryptingumą ir suteikiančiu jiems prasmę (Nekrašas, 1993, p. 62-63).

Viduramžiais Aristotelio sukurta priežastinio ryšio samprata kryptingai plėtotą scholastinės filosofijos kontekste, kur keturių priežasčių teorija tapo svarbiu įrankiu aiškinant krikščioniškojo tikėjimo dogmas. Scholastikai priežastinį ryšį interpretavo ne vien kaip natūralią ir loginę reiškinių seką, bet ir kaip dieviškųjų principų išraišką, kurioje ypatingas dėmesys skirtas Dievo, kaip pirmosios priežasties, vaidmeniui. T. Akvinietis, siekdamas suderinti metafizikos doktriną su teologijos idėjomis, tvirtino, kad kiekviena egzistuojanti esybė turi savo priežastį, išskyrus Dievą, kuris yra savaime egzistuojanti ir nepriklausoma būtis, savimi grindžianti likusią egzistenciją (Gilson, 1952, p. 178). Vis dėlto, tuometiniame filosofiniame diskurse iškilo sudėtingas uždavinys suderinti Dievo visagalybės ir žmogaus valios autonomijos santykį. Okazionalizmo doktrinos atstovai, laikydamiesi įsitikinimo, kad Dievas yra vienintelė tikroji visų reiškinių priežastis, neigė antrinių priežasčių egzistavimą. Pasak jų, kiekvienas pasaulio įvykis, įskaitant žmogaus veiksmų motyvaciją bei gebėjimus, yra tiesioginis arba netiesioginis dieviškosios valios rezultatas (Pasnau, 2010, p. 236). Šios teorijos radikalumas vertė abejoti jos pagrįstumu, nes požiūris, jog žmogaus sprendimų laisvė priskirtina tik Dievo veiklai, laikytas nepagrįstai paneigiančiu individualios atsakomybės už savo poelgius reikšmę bei prieštaraujančiu gamtos dėsniams. Ieškant teologinio pagrindo pripažinti laisvą žmogaus valią ir įtvirtinti atsakomybės svarbą, suformuluota nuostata, jog Dievas, būdamas visų būties procesų pradininku, suteikia būtybėms galimybes veikti pagal jų prigimtį, tačiau jos

veikia autonomiškai, pasitelkdamos dieviškai suteiktą laisvę ir gebėjimus (Pasnau, 2010, p. 237).

Holistinė Aristotelio perspektyva, pagrįsta keturiomis priežastinio ryšio rūšimis ir ilgą laiką priimta kaip pagrindinis filosofinio mąstymo modelis, Vakarų filosofijoje dominavo iki Naujųjų laikų. Tačiau atsiradus deterministiniam požiūriui, anot šios koncepcijos šalininkų, iš Aristotelio apibrėžtų keturių priežastinio ryšio rūšių filosofinėse diskusijose reikšminga laikytina tik veikiančioji priežastis (Kanišauskas, Juozelis, 2018, p. 192). Kauzalumo sąvoka, grindžiama materialiomis sąveikomis, apibrėžia priežastį kaip reiškini, sukeliantį pokyčius objekte, o padarinius vadina šių pokyčių rezultatus. Teigta, jog priežasties sąsaja su pasekmėmis atsiskleidžia per genetinį ir asimetrinį ryšį laike, reiškiantį, kad priežastis visuomet yra ankstesnė už padarinius, todėl tokia interpretacija kategoriškai atmetė tikslinio priežastinio ryšio idėją kaip neatitinkančią genetinio ryšio principo (Kanišauskas, Juozelis, 2018, p. 193-194). Tikėjimas, kad pasaulis veikia pagal griežtą reiškinių tvarką, lėmė priežastinio ryšio sampratą, pagal kurią atsitiktiniai įvykiai yra neįmanomi. Filosofai, kurie vadovavosi kauzalaus determinizmo pažiūromis, tvirtino, jog būtinumas yra priešingybė, neigianti atsitiktinumus, kurie yra riboto žmogaus pažinimo pasekmė (Meškauskas, 1984, p. 64-65).

Naujaisiais laikais filosofinių diskusijų objektu tapo priežastinio ryšio ir žmogaus proto struktūrų santykio dilema, kurios pagrindu buvo svarstymai, ar priežastinis ryšys turėtų būti traktuojamas kaip objektyvi aplinkos dalis, nepriklausanti nuo mūsų suvokimo, ar intelekto sukurta konstrukcija, tam tikra mąstymo kategorija, skirta suprasti žmogaus patirtį. Škotų filosofas empiristas D. Hume'as priežastį apibrėžė kaip „objektą, po kurio eina kitas objektas, ir, be to, po visų objektų, panašių į pirmąjį, eina objektai, panašūs į antrąjį“ (Grenda, 2012, p. 9). Remiantis šiuo suvokimu sukurta teorinė sistema, vadinama analitinės priežastingumo filosofijos hiumizmu, kurios šalininkai priežastinį ryšį suvokė kaip nuoseklią, reguliariai pasikartojančią ir pastovią objektų arba įvykių jungimosi seką. Gilindamasis į priežastinio ryšio sampratą, Hume'as tvirtino, jog padarinys negali būti laikomas neatsiejama priežasties dalimi, nes šis ryšys kyla iš žmogaus patirties ir įpročių suformuoto įsitikinimo. Pasak jo, žmogaus suvokimas apie priežastinį ryšį remiasi pasikartojančiais stebėjimais, atskleidžiančiais, jog vienas įvykis nuolat seka kitą (Nekrašas, 1993, p. 145). Toks conceptualus požiūris ne tik metė iššūkį tradicinėms filosofijos teorijoms, bet ir paskatino abejoti įprastų pažinimo metodų patikimumu, nes pabrėžė ne logiškai būtino priežastinio ryšio egzistavimą, bet empirinių stebėjimų pagrindu atpažįstamus dėsningumus, sudarančius žmogaus suvokimo struktūrą.

Hume'o teorija sulaukė kritikos dėl redukcionistinio požiūrio, pagal kurį priežastinis ryšys traktuotas kaip paprasta reiškinių seka, formuojama žmogaus vaizduotės veiklos, kartu atmetant galimybę jį vertinti kaip objektyvią tikrovės savybę. Transcendentalinio idealizmo kūrėjas ir filosofas I. Kantas erdvę, laiką ir priežastinį ryšį laikė pamatinėmis žmogaus pažinimo formomis, leidžiančiomis suvokti reiškinius, tuo tarpu pati tikrovė aiškinta kaip egzistuojanti nepriklausomai nuo šių formų (Vydūnas, 1978, p. 77). Tad jei Hume'as priežastinį ryšį suprato kaip reiškinių, kuriame priežasties bei pasekmės ryšys yra stebėjimo įpročio formuojamas rezultatas, tai Kantas, susipažinęs su Hume'o skepticizmu, priežastinį ryšį įvardijo žmogaus proto struktūros principu, egzistuojančiu žmogaus prote prieš bet kokią patyrimą. Kanto teigimu, priežastinis ryšys yra būtina sąlyga bet kokiam pažinimui, todėl žmogus, ieškodamas konkretaus reiškinių priežasčių, neabejoja jų egzistavimu, nes iš anksto žino, kad kiekvienas įvykis turi priežastį, o jo tikslas yra ją identifikuoti ir paaiškinti (Watkins, 2005, p. 4). Kanto kritika Hume'o priežasčių ir padarinių sąsajos aiškinimo atžvilgiu, grįsta metafizinio pagrindo nebuvimu, iš esmės pakeitė šio reiškinių supratimą pažinimo srityje ir tapo kertiniu pagrindu moderniajai metafizikai, kurioje priežastinis ryšys vertintas kaip subjektyvaus proto struktūrų ir gamtos dėsnių sąveika.

Industrializacijos ir technologinės pažangos laikotarpiu, kuomet revoliuciniai atradimai inicijavo mechanizuotus gamybos procesus ir pramonės revoliuciją, mokslas įsitvirtino kaip pagrindinis pasaulio pažinimo būdas ir visuomenės pažangos veiksnys. Scientizmo pasaulėžiūros pagrindu laikytas visiškas pasitikėjimas mokslu ir jo gebėjimu atskleisti tikrovės dėsningumus, todėl įsitvirtino tikėjimas, kad tikrąjį žinojimą teikia tik mokslas, nesuderinamas su metafizika, religija bei teologija (Kanišauskas, Juozelis, 2018, p. 50). Mokslas, iškeltas į epistemologinį lygmenį, tapo pažinimo ir pasaulio aiškinimo pamatu, neapsiribojančiu vien technine sfera, bet leidžiančiu racionaliai pažinti tiek gamtos reiškinius, tiek žmogaus elgesį.

Šie pokyčiai paskatino permąstyti pasaulio suvokimo būdus bei iš naujo įvertinti mokslinių metodų reikšmę, todėl susiformavo pozityvistinė filosofinė kryptis, kurios šalininkai siekė priartinti filosofiją prie empiriniu pagrindu grindžiamo objektyvaus ir patikrinto žinojimo – mokslo. Mokslo filosofijai priežasties ir pasekmės santykį pradėjus tirti per gamtos mokslų prizmę, idealiausiu empirinio tyrimo metodu laikytas eksperimentas, padedantis patikrinti priežastinių reiškinių ryšių hipotezes remiantis loginiu indukciniu principu (Skarbalienė, 2017, p. 90). J. S. Millio eliminacinės indukcijos sistema, nukreipta į priežastinių ryšių nustatymą, apibrėžė priežastį kaip reiškinių, nuolat pasireiškiančių prieš kitą reiškinį, o pasekmę – kaip vykstančią po jo. Millas teigė, kad jei

tam tikra aplinkybė nuolat pasireiškia kartu su tiriamu reiškiniu arba kinta kartu su juo, ši aplinkybė yra reiškinio priežastis, pasekmė arba būtina priežasties dalis (Nekrašas, 1974, p. 46-47). Vis dėlto, kai kurie metodologai abejojo mokslo galimybėmis pasiekti visiškai objektyvias išvadas, pabrėždami, kad tokie tyrimai dažniausiai atskleidžia tik galimas įvykių priežastis. J. Herschelis teigė, kad nors indukcijos metodas yra veiksmingas nustatant reiškinių priežastis, jis neužtikrina tikslumo, nes bandymo sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių: priežasčių gausos, tyrėjo gebėjimo jas prasmingai pritaikyti aiškinant reiškinius, taip pat nuo jau išaiškintų panašių reiškinių skaičiaus bei jų ryšio su nagrinėjamu reiškiniu (Nekrašas, 1974, p. 43).

Kuomet I. Newtono darbai įtvirtino fizikos, kaip universalių gamtos dėsnių mokslo, statusą, mechanistinės pasaulėžiūros formavimasis lėmė deterministinių dėsnių dominavimą. Nors mechanika ir kiti to meto moksliniai pasiekimai leido atskleisti nekintamų dėsnių bei pastovių reiškinių reguliarumą, matematiškai aprašyti reiškinius ir atrasti universalias taisykles, šie metodai, pagrįsti stebėjimu, eksperimentais ir empirinėmis išvadomis, nepateikė išvadų apie atsitiktinius procesus ir jų poveikį priežastiniams ryšiams. Kvantinės mechanikos pradininkas M. Planckas, kritiškai vertindamas griežtą deterministinį požiūrį, kėlė klausimus apie atsitiktinumą ir dėsningumą sąveiką. Jo manymu, priežastinio ryšio principas nėra absoliutus, o tikrovė yra daug sudėtingesnė nei tai, ką gali atskleisti mechaninis dėsnių taikymas, – neįmanoma iš anksto tiksliai prognozuoti tyrimo rezultatų ir neklystamai nuspėti įvykių, nes kai kurie gamtoje vykstantys procesai yra tikimybiniai (Ferguson, 1932, p. 47). Indeterminizmo filosofinė teorija prieštaravo deterministinei pasaulėžiūrai, teigdama, kad tikrovė, kurioje vyrauja atsitiktinumai ir tikėtini reiškiniai, pasižymi nenuspėjamumu, o ne griežtai apibrėžtais dėsniais, kurių prigimtis yra sunkiai suvokiama ir nepažini žmogaus protui (Kanišauskas, Juozelis, 2018, p. 201). Indeterminizmas, grindžiamas kategorišku vertinimu, yra reikšmingas dėl atsitiktinumų sampratos įtraukimo į tikrovės aiškinimo struktūrą, tačiau manytina, jog šiai doktrinai būdingas pernelyg absoliutus ir vienareikšmis metodologinis požiūris į reiškinių tarpusavio sąveiką. Visiškas būtinųjų priežastinių ryšių egzistavimo paneigimas ne tik kelia abejones dėl žmogaus gebėjimų pažinti gamtos dėsnius, bet ir riboja galimybes atskleisti sisteminius reiškinių dėsningumus. Vis dėlto, kai kurių filosofų pasaulėžiūra rėmėsi siekiu aiškiai atriboti griežtus priežastinius ryšius nuo tikimybiškumo įvairiose mokslo srityse. K. Popperio indėlis priežastinio ryšio teorijoje atsiskleidė pabrėžiant, kad gamtos mokslai nukreipia į universalių dėsnių, leidžiančių tiksliai prognozuoti įvykius, atskleidimą, o socialiniuose moksluose dažniau aiškinami konkretūs įvykiai, nes bendrieji dėsningumai retai galioja be išimčių (Stransky, 2020, p. 33).

Mokslo filosofijos siekis išgryninti priežastinio ryšio principus paskatino plėtoti lankstesnius aiškinimo modelius, gebančius apimti kompleksines reiškinių sąveikas bei analizuoti sudėtingus priežastinius ryšius, egzistuojančius už tiesioginio stebėjimo ribų. J. Pearlas, pabrėždamas būtinybę analizuoti priežastinį ryšį įvertinant galimus alternatyvius įvykius, suformavo kontrafaktinio priežastingumo teorijos pagrindus, atskleidžiančius, kad reiškinio priežastimi gali būti ne viena, o kelios pakankamos sąlygos. Pavyzdžiui, jei įvykį *b* galėjo lemti ne tik priežastis *a*, bet ir priežastis *c*, tai teiginys „jei nebūtų įvykęs *a*, tai nebūtų įvykęs ir *b*“ tampa nepagrįstas, nes *a* negali būti laikoma vienintele priežastimi, kai tapatų rezultatą gali sukelti ir priežastis *c* (Grenda, 2009, p. 134). Panašiai kaip kontrafaktinis priežastingumas tyrinėja, ar įvykių eiga galėtų kisti esant alternatyvioms aplinkybėms, nesaties priežastingumo doktrina atskleidžia, kad reiškinio priežastimi gali būti ne tik aplinkybė, bet ir jos nebuvimas. Tradicinės priežastinio ryšio teorijos, apibrėžiančios šį konceptą kaip tiesioginį įvykių sąryšį, paskatino dalį mąstytojų abejoti, jog nesatys neatitinka klasikinės priežasties kategorijos, nes jos negali būti traktuojamos kaip įvykiai (Tang, 2015, p. 5). Nepaisant to, kitų filosofų pozicijos leidžia manyti, jog priežastinio ryšio atvejai, nulemti aplinkybių nebuvimo ar atitinkamų veiksmų neatlikimo, sudaro neatskiriamą priežastinio ryšio analizės dalį ir pripažįstami būtiniais jos elementais (Grenda, 2008, p. 107). Abiejose aptariamose mokslo filosofijos kryptyse aiškiai sutariama dėl dviejų įvykių tarpusavio priklausomybės, tačiau ši sąveika vertinama ne kaip absoliuti ir griežtai determinuota, o kaip sąlyginė ir priklausanti nuo konkretaus konteksto. Pastebėtina, jog šiuolaikinė filosofinė doktrina priežastinio ryšio sampratą pateikia kaip artimą teisės mokslui, pripažįstant, jog įvykį gali lemti kelios atskiros priežastys, o tiesiogine padarinių priežastimi gali būti laikomas neveikimas.

Galima teigti, kad priežastinio ryšio samprata filosofijoje kito priklausomai nuo žinių apie pasaulio įvykius kiekio, atspindėdama skirtingus istorinius ir mokslo pažangos kontekstus, pradedant nuo Antikos laikotarpiu išplėtotų ontologinių ir teleologinių aiškinimų iki šiuolaikinių interpretacijų, nukreiptų į empiriškai pagrįstą reiškinių nuoseklumą. Skirtingose mokslo srityse neišvengiamai remiamasi fundamentaliomis filosofinėmis priežastinio ryšio idėjomis, tačiau, atsižvelgiant į kiekvienos disciplinos tikrovės reiškinių pažinimo metodologinius ypatumus, manytina, kad mokslo šakos formuoja konkrečius priežastinio ryšio nustatymo metodus, suderintus su atitinkamų tyrimo krypčių teoriniais ir praktiniais aspektais.

1.2. Priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymas bendrojoje teisės teorijoje

Mokslo filosofijos kryptys nuosekliai pabrėžė mokslo žinių praktinį pritaikomumą, akcentuodamos jų reikšmę ne tik socialinės pažangos procesuose, bet ir tarpdisciplininių ryšių formavime, suteikiančiame galimybę teisės mokslą analizuoti platesnių metodologijos principų pagrindu. Filosofinis pozityvizmas padarė svarią įtaką teisės teorijos raidai, nes skatino teisinius reiškinius interpretuoti pagal gamtos mokslams būdingus dėsningumus, priežastinio ryšio kontekste atskleidamas glaudžias sąsajas tarp teisės ir kitų mokslo sričių. Pasak A. Vaišvilos, ši paradigma gamtos mokslus, kuriuose įvykiai saistomi mechaninės priklausomybės ryšių, laikė moksliskumo etalonu ir siekė atsiriboti nuo metafizinių prielaidų, išryškinant mokslo objektyvumo svarbą (Vaišvila, 2000, p. 16).

Kryptingas mokslo savarankiškumo idėjos plėtojimas lėmė poreikį pripažinti skirtingų mokslo šakų autonomiją, atsižvelgiant į išskirtinę kiekvieno mokymo prigimtį, savitus pažinimo metodus bei specifinius tyrimų objektus. XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios laikotarpio patirtis patvirtina, kad teisininkų siekis atsiriboti nuo spekulatyvaus tyrimo pobūdžio ir sukurti ideologiją, atskiriančią teisę nuo jai artimų mokslų įtakos, sąlygojo bendrojo teisės mokslo atsiradimą, iš kurio kildinama normatyvistinė teisės samprata ir siekis tirti skirtingus teisinės prigimties faktus (Lastauskienė, 2004, p. 38-40, 44). Šios įžvalgos įgijo ypatingą svarbą teisės moksle, kuomet suvokta, jog įvykių sąveikos aiškinimas negali būti ribojamas vien gamtos dėsnių analize, kuri negeba tinkamai paaiškinti teisinės sistemos kompleksiskumo. H. Kelsenas, laikomas teisinio pozityvizmo pradininku, iš esmės transformavo priežastinio ryšio sąvokos turinį, nurodydamas, jog teisė egzistuoja kaip savarankiška disciplina, kurios pobūdis negali būti tapatinamas su gamtos mokslais. Anot jo, gamtoje ryšiai grindžiami nepaneigiamais priežastinio ryšio dėsniais, tuo tarpu teisinė tvarka formuojama teisinio autoriteto, kuris teisės normomis susieja tam tikrą elgesį ir jo padarinius (Baublys *et al.*, 2012, p. 162). Ši doktrina įtvirtino aiškią ribą tarp gamtinės ir normatyvinės tikrovės, pabrėžiant, kad teisėje priežastiniai ryšiai nustatomi vadovaujantis privalomomis taisyklėmis, o ne vien natūraliomis priežastčių ir pasekmių grandinėmis, kuriose priežastis visuomet neišvengiamai sukuria atitinkamą rezultatą. Teisinio pozityvizmo požiūriu, teisinėje sistemoje padariniai atsiranda tik tuomet, kai įstatymų leidybos organas dirbtinai sukuria ryšį tarp delikto ir sankcijos, realaus elgesio akto teisinį supratimą pagrįsdamas idealiu normatyviniu pagrindu ir šiam poelgiui suteikdamas teisinę prasmę (Arlauskas, 2009, p. 253; Šerpytė, 1987, p. 71). Todėl jei gamtos moksluose priežastinis ryšys suvokiamas kaip deterministinė, objektyviai

egzistuojanti įvykio ir jo sukeltų pasekmių tarpusavio priklausomybė, tai formali teisės prigimtis ir valstybės vaidmens svarba visuotinai įpareigojančių nuostatų kūrimo kontekste leidžia teigti, kad priežastinis ryšys teisėje patvirtinamas pasitelkiant teisės normų veikimą. Priežastiniam ryšiui suteikiant normatyvinės kategorijos pobūdį ir kiekvieną elgesio aktą vertinant per teisinio reguliavimo prizmę, galima daryti išvadą, jog ne visi faktiniai ryšiai laikomi teisiškai reikšmingais.

Siekdamas sistemingiau pagrįsti pozityvistinės teisės atstovų idėjas, šias pažiūras išplėtojo H. L. A. Hartas, išryškindamas, kad teisininko, nagrinėjančio priežastinio ryšio klausimą, veikla epistemologiškai artima istoriko darbui. Teisininko tikslas nėra fundamentalių gamtos dėsnių atskleidimas, kaip tai būdinga gamtos mokslų tyrėjams, bet faktų ir įvykių interpretacija atsakomybės nustatymo procese (Mansfield, 1964, p. 488). Manytina, kad teisės filosofo sukurtas priežastinio ryšio modelis atspindi vertingas įžvalgas apie faktų ir teisės normų santykį bei jų prasmės suvokimo mechanizmą. Siekdamas pagrįsti, kodėl vieni priežastiniai ryšiai pripažįstami teisiškai reikšmingais, o kiti ne, Hartas išskiria dvi kertines priežastinio ryšio kategorijas: paaiškinamąjį priežastinį ryšį (angl. *explanatory causation*), leidžiantį rekonstruoti objektyviosios tikrovės natūralius priežasčių ir pasekmių dėsningumus, ir priskiriamąjį priežastinį ryšį (angl. *attributive causation*), lemiantį, kad tam tikros pasekmės gali būti priskirtos konkrečiam veikėjui (Dray, 1986, p. 15).

Teisės teoretiko požiūris į paaiškinamąjį priežastinį ryšį kyla ne tik iš kasdienio priežastinio ryšio sąvokos kalbinio vartojimo, bet ir sveiko proto principo, akcentuojant, kad teisės normos neišvengiamai atspindi praktinį reiškinių sąsajų suvokimą ir natūralias žmonių mąstymo struktūras. Hartas atmeta idėją, kad priežastinis ryšys teisėje yra tik teorinis konstruktas, argumentuodamas, kad jo nustatymas remiasi ir intuityviais žmonių gebėjimais atpažinti priežastis ir atskirti jas nuo sąlygų (Dolezal, A., Dolezal, T., 2014, p. 54). Ši perspektyva leidžia manyti, kad nors teisės mokslas formuluoja doktrines priežastinio ryšio nustatymo konstrukcijas, šio koreliacinio santykio vertinimas yra platesnis kognityvinis procesas, pagrįstas empiriniu tikrovės supratimu.

Tuo tarpu nagrinėdamas priskiriamąjį priežastinį ryšį, Hartas išplėtoja ryškų skirtumą tarp teisiškai reikšmingų priežasčių, kurios laikomos tiesioginiu įvykį determinuojančiu veiksmu, ir sąlygų, kurios sudaro būtinas prielaidas padarinių atsiradimui, tačiau nelaikomos tiesiogine jų priežastimi (Lipton, 1992, p. 4). Sistemiškai apibrėždamas priežastinio ryšio nustatymo kriterijus, teisės filosofas išskiria esminius principus, leidžiančius identifikuoti, kuri aplinkybė laikytina tikrąja priežastimi. Anot jo, priežastiniu veiksmu gali būti laikomas tik savanoriškas žmogaus aktas arba nenormali sąlyga, kuri nėra

paneigiama vėlesniu įsikišimu ar nepriklausoma įvykių seka, pakeičiančia pradinę priežastinio ryšio grandinę (Lipton, 1992, p. 4-6). Pabrėžiama, kad priežastinis ryšys paprastai nustatomas atsižvelgiant į tipines situacijas, nes žmonės yra linkę pagrindinę priežastimi laikyti tuos įvykius, kurie jų atžvilgiu atrodo neįprasti ar netikėti (Mansfield, 1964, p. 498).

Pasak A. Noreikaitės, šiame kontekste R. Dworkinas, transformuodamas teisinio pozityvizmo diskursą ir išryškindamas teisės ir moralės sąveikos reikšmę, daro skirtį tarp moralės subjekto vidinės sąmonės, kuri patvirtinama refleksyviu vertybiniu mąstymu, ir išorinės perspektyvos, pagal kurią subjektas traktuojamas kaip priežastiniais ryšiais charakterizuojama būtybė (Noreikaitė, 2021, p. 84-85). Siekdamas išlaikyti moralės autonomiją ir atriboti ją nuo natūralistinės žmogaus prigimties, Dworkinas įtvirtina moralės subjekto gebėjimo veikti koncepciją, pagal kurią sąmoningam sprendimų priėmimui pasitelkiamas ne priežastinis paaiškinimas, o veiksnio principas. Tačiau žvelgiant į tą patį veiksma iš išorinės, objektyvios pozicijos, vadovaujamasi priežastinio ryšio principu, kuris veiksma ir už jį kylančią atsakomybę vertina nepriklausomai nuo subjektyvaus veikėjo situacinio suvokimo (Dworkin, 2011, p. 229).

Pozityvistinė teisės tradicija atskleidžia, kad nors priežastiniai ryšiai grindžiami ne gamtos mokslų dėsniumais, o normatyvinėmis nuostatomis, pagrindinį dėmesį skiriant asmens elgesio ir jį reguliuojančių teisės normų sąryšio analizei, priežastinio ryšio nustatymas nėra paprastas stebėjimu pagrįstas procesas, bet kompleksinis interpretacinis veiksmas, kuriame persipina teisės normos ir faktinė tikrovė. Darydamas išvadą apie faktiniais duomenimis pagrįstą objektyvią įvykių seką ir jų priežastinį ryšį, teisę taikantis subjektas sprendžia apie objektyviosios tikrovės reiškinį, tuo tarpu tirdamas, ar konkrečios pasekmės dėl nuoseklumo turėtų būti priskirtos veiksmą inicijavusiam asmeniui, jis konstatuoja teisinės tikrovės faktą. Daugialypė priežasties ir pasekmės tarpusavio priklausomybės samprata lemia, kad skirtingų disciplinų ribose šis supratimas kinta atsižvelgiant į teisės šakos funkciją, reguliuojamų santykių prigimtį, teisinės atsakomybės paskirtį ir santykio dalyvių elgesį reguliuojančių taisyklių pobūdį.

Kiekvienoje visuomenės santykių srityje individas prisiima įsipareigojimą laikytis nustatytų reguliacinių nuostatų bei veikti pagal bendruomenėje pripažintus standartus, siekdamas suderinti individualius interesus su visuotinės gerovės principais ir socialinės tvarkos stabilumu. Tokia žmoniškųjų tarpusavio ryšių struktūra lemia, kad kiekvieną asmens veiklą galima įvertinti pagal tam tikrų elgesio principų atitinkamoje srityje reikalavimus (Drakšas, 2003, p. 28). Nagrinėdamas priežastinio ryšio turinį teisės mokslas vadovaujasi pragmatiniu požiūriu, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas ne absoliučios

tiesos apie priežastis ir pasekmes paieškai, o atsakomybės identifikavimui, esančiam pagrindiniu šios analizės tikslu. Atsakomybė už priimtų sprendimų sukeltus padarinius, kaip pamatinis kasdienio gyvenimo elementas, sudaro prielaidas suprasti žmogaus įtaką pasauliui bei palyginti, koks jis būtų buvęs be asmens įsikišimo (Freckelton, Mendelson, 2002, p. 7). Skirtingai nuo filosofijos mokslo, kuris orientuojasi į apibendrintų įvykių grupių tyrimą ir bendrų dėsningumą, suderinamų su metafizinėmis idėjomis, formulavimą, teisinis priežastinis ryšys normatyvines nuostatas taiko konkrečioms faktinėms situacijoms, remdamasis tam tikro įvykio ir rezultato sekos nustatymu. Šis procesas leidžia atskleisti asmens veiksmų poveikį objektyviai tikrovei ir patikrinti, ar vienas įvykis kryptingai lėmė kito atsiradimą. Akcentuotina, kad asmens veiksmų atsakingumo vertinimas teisės mokslo kontekste yra neatsiejamas nuo pareigos laikytis visuotinai privalomų teisės normų bei būtinybės atsakyti už elgsenos modelį, nukrypstantį nuo šių reikalavimų.

Kaip ir filosofijos moksle, teisės teorijoje nėra vienareikšmio priežastinio ryšio apibrėžimo, nes jo interpretacija yra glaudžiai susijusi su normatyvinio reguliavimo sfera bei teisinės analizės metodologiniu pagrindu. Vieni mokslininkai šį ryšį apibūdina kaip nustatymą, kad būtent teisei priešingi veiksmai yra tikroji atsiradusios žalos priežastis (Vaišvila, 2000, p. 434). Kiti autoriai priežastinį ryšį supranta kaip objektyvią žalingos veikos ir atsiradusių padarinių sąsają, kurioje neteisėta veika padaroma anksčiau nei atsiranda jos pasekmės, o pati veika tampa lemiamu veiksnium, neišvengiamai sukeliančiu padarinius (Vansevičius, 2000, p. 222). Tuo tarpu kai kurie teisės doktrinos atstovai apsiriboja apibrėžtimi, jog padaryta žala yra tiesioginis teisei priešingų veiksmų rezultatas (Čiočys, 2002, p. 43). Priežastinio ryšio daugialypiškumas neleidžia suformuluoti visapusiškos ir universalios sąvokos, tačiau šios įžvalgos patvirtina, jog priežastinis ryšys pasižymi loginiais ir chronologiniais elementais, išskiriant kryptingumą ir nuoseklumą kaip esminius jam būdingus bruožus. Vis dėlto, logikos moksle nurodoma, kad situacijos interpretavimas, kai vienas įvykis pripažįstamas kito įvykio priežastimi vien dėl to, kad jis įvyksta anksčiau už tariamą sekmenį, laikytinas logine klaida, kadangi vien chronologinė įvykių priklausomybė savaime nepatvirtina priežastinio ryšio, o tokiai sąsajai pagrįsti būtina atlikti išsamų ir daugialypį objekto tyrimą (Bubelis, Jakimenko, 2012, p. 169). Todėl nors priežastis laiko požiūriu visuomet yra pirmesnė už pasekmę, pasekmės atsiradimas turi būti tiesiogiai ir tikslingai susietas su priežasties egzistavimu. Teisinėje sistemoje priežastis apima teisės normų pažeidimą, laikytiną žalinga ir neteisėta veika, tuo tarpu pasekmė pasireiškia kaip žala, padaroma teisės ginamoms vertybėms.

S. M. Feldmano teigimu, teisė dažniau funkcionuoja kaip koncepcijų ir žinių skolininkė, o ne kaip savarankiškas jų šaltinis ar tiekėja kitose akademinėse srityse, todėl

teisės mokslų profesoriai orientuotai integruoja analitines įžvalgas iš kitų mokslo sričių (Feldman, 2016, p. 152). Manytina, kad nagrinėjamo objekto specifika suponuoja, jog jį aiškinančių mokslinių teiginių sistema negali apsiriboti vien teisės mokslo tyrimų būdais, nes priežastinio ryšio nustatymas nėra tik teisinės tikrovės mokslinio pažinimo rezultatas. D. Valančienė, skirdama deterministinio, mechanistinio mokslo diferenciaciją nuo XX a. pabaigoje iškilusio šiuolaikinio sudėtingų dinaminių sistemų mokslo, nurodo, kad tarpdiscipliniškumas yra vienas kertinių naujojo mokslo bruožų. Pasak autorės, mokslinių tyrimų perspektyvų plėtojimas negali būti saistomas griežtų episteminių ribų, nes kompleksinių procesų tyrinėjimui būtina integruoti skirtingų mokslo sričių žinias (Valančienė, 2019, p. 92, 95). Todėl teisės, kaip socialinės tikrovės normatyvinio reguliavimo mechanizmo, sąveika su kitomis mokslo šakomis yra neišvengiama, nes visapusiškas ir išsamiai pagrįstas faktinių ir teisinių reiškinių nagrinėjimas reikalauja kompleksinių pažinimo metodų taikymo. Filosofinės nuostatos, turėjusios fundamentalią įtaką pozityvistinei teisei ir suformavusios dabartinių priežastinio ryšio teorijų pamatus, iki šiol daro poveikį teisės tyrėjams, net jei šie to tiesiogiai nesuvokia (Lastauskienė, 2004, p. 43; Žalnieriūnas, 2016, p. 271). Tikslumu pasižymintys gamtos mokslai, remdamiesi faktiniais duomenimis ir objektyviomis matematinėmis formulėmis, sudaro galimybę patikrinti hipotezes apie faktinį priežastinį ryšį ir spręsti, ar stebimas ryšys tarp kelių įvykių atitinka empiriniu būdu nustatomus priežastinius dėšningumus. Tuo tarpu logika, kaip mokslas apie teisingą mąstymą, suteikia tyrėjui metodologinius instrumentus su kvalifikuotina situacija susijusių faktų vertinimui, pagrįstam loginėmis operacijomis, o loginio išvedimo taisyklės taikomos teisiniam samprotavimui ir atlieka prasmingą vaidmenį užtikrinant racionalų teisinį argumentavimą (Lastauskienė, 2009, p. 42; Mackuvienė, 2010, p. 130-131). Taigi, teisinis pažinimas, nepaisant specifinės normatyvinės prigimties ir autonominių siekių, priežastinio ryšio problematiką analizuoja ne vien teisės sferos ribose, bet ir pasitelkdamas filosofines, gamtamokslines, logines ir stebėjimais pagrįstas priežastinio ryšio aiškinimo paradigmas.

Bendroji teisės teorija, atribodama priežastinius ryšius teisėje nuo gamtos moksluose vyraujančių dėšningumų ir juos grįsdama normatyvinėmis nuostatomis, esminį dėmesį sutelkia į asmens elgesio ir jį reguliuojančių teisės normų tarpusavio sąveikos analizę. Vis dėlto, priežastinio ryšio vertinimas teisės moksle įgyja dvilypį pobūdį, apimdamas tiek faktinių aplinkybių tikslingos sekos rekonstrukciją ir jų ryšio, kaip realaus pasaulio komponento, identifikavimą, tiek šio ryšio interpretavimą teisinės atsakomybės priskyrimo konkrečiam subjektui kontekste. Toks priežastinio ryšio, kaip objektyvaus pažinimo rezultato ir normatyvinės tikrovės kategorijos, aiškinimas suponuoja tarpdisciplininį

požiūrį, integruojantį filosofines, gamtamokslines ir logines metodologines prieigas, leidžiančias nustatyti, ar įvykio sąsaja su kilusiais padariniais turi būti laikoma teisiškai reikšminga.

2. Priežastinio ryšio samprata ir jo nustatymo metodika baudžiamosios teisės moksle

Baudžiamoji teisė, kaip savarankiška teisės mokslo disciplina, formuoja specifinio turinio konceptualią sistemą, skirtą užtikrinti veiksmingą teisiškai socialinių baudžiamosios teisės funkcijų įgyvendinimą. Priežastinio ryšio samprata, traktuojama kaip daugialypis teisinis ir socialinis konstruktas, apimantis empirinius bei normatyvinius aspektus, negali būti sutapatinta su filosofijoje ar gamtos moksluose plėtojamu priežastinio ryšio aiškinimu (Wessels, 2003, p. 68-69). Analizuojant esminius skirtumus tarp baudžiamosios teisės ir gamtos mokslų pateikiamų priežastinio ryšio interpretacijų, kai kurie tyrėjai akcentuoja, kad gamtos mokslų paradigma grindžiama principu, jog „niekas negali sukelti kažko.“ Priešingai, baudžiamajoje teisėje ryšio tarp priežasčių ir pasekmių vertinimas nukreiptas į žmogaus elgesį ir jo socialines pasekmes, todėl neveikimas gali būti laikomas baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius sukeliančia priežastimi (Ryu, 1958, p. 779).

Remdamasi logikos dėsniais, XIX a. viduryje pradėjusi formuotis ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija įtvirtino priežasčių, nulėmusių konkrečių padarinių atsiradimą, lygiareikšmiškumo (ekvivalentiškumo) principą. Vokiečių teisės mokslininkas M. v. Buri, plėtodamas šią teoriją, suformulavo *conditio sine qua non* taisyklę, darančią prielaidą, jog kiekviena sąlyga, prisidėjusi prie rezultato atsiradimo, turi būti laikoma teisiškai reikšminga ir turinčia vienodą priežastinę reikšmę, nepriklausomai nuo jos artumo rezultatui (Guerra, Civello, 2018, p. 2). Pasak Buri, bet kuris veiksnys, turėjęs įtakos materialių padarinių atsiradimui, turi būti pripažįstamas būtina šių pasekmių priežastimi, o F. v. Liszto argumentacija rėmėsi teze, kad veiksmas, sukėlęs pokytį išoriniame pasaulyje, įgyja teisinę reikšmę, jei neįmanoma įsivaizduoti, kad priežastis neegzistuos, o pasekmės vis vien kiltų (Heidelberger, 2010, p. 247). Taikant *conditio sine qua non* testą remiamasi hipotetiniu dedukciniu metodu, kurio rezultatas leidžia nustatyti, ar konkretus veiksmas laikytinas būtina sąlyga padariniams kilti. Jei veiksmą hipotetiškai pašalinus iš įvykių sekos, padariniai išlieka, toks veiksmas nepripažįstamas būtina sąlyga jų atsiradimui (Visser, Kennedy-Good, 2015, p. 151). Kai neteisėta veika pasireiškia neveikimu, į analizuojamą situaciją įterpiama hipotetinė pozityvi veika, siekiant nustatyti, ar asmuo, turėjęs teisinę pareigą veikti, galėjo eliminuoti atsiradusius padarinius (Visser, Kennedy-Good, 2015, p. 158-159).

Baudžiamosios teisės doktrinoje išreiškiama kritika, kad besąlyginis ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijos taikymas, nesiremiant papildomais priežastinio ryšio nustatymo kriterijais, nėra pagrįstas, nes tikrovėje skirtingos sąlygos gali turėti nevienodą poveikį tam pačiam rezultatui ir prie padarinių atsiradimo prisidėti skirtingu laipsniu. Visų sąlygų traktavimas kaip lygiaverčių kelia riziką, jog asmuo gali būti pripažintas atsakingu už veiksmus, kurie prie kilusių padarinių prisidėjo tik minimaliai (Heidelberger, 2010, p. 248). Šios paradigmos taikymas taip pat tampa problemiškas tais atvejais, kai būtina atsekti fizinių reakcijų grandinę nuo priežasties iki pasekmės, kai ji tęsiasi ilgą laiko tarpą ir apima keletą susijusių, tačiau skirtingą reikšmę turinčių veiksmų (Guerra, Civello, 2018, p. 5).

XIX a. pabaigoje J. v. Krieso teorinių įžvalgų pagrindu suformuota adekvataus priežastinio ryšio teorija buvo siekiama apriboti ekvivalentinio priežastinio ryšio teorijoje pernelyg išplėstas baudžiamosios atsakomybės ribas ir sistemiškai klasifikuoti daugybę sąlygų pagal jų tipines savybes. Pažymėtina, kad ši teorija taip pat pripažino daugelio sąlygų įtaką pasekmių atsiradimui, tačiau sukurta metodika leido nustatyti, kurios priežastys turėjo lemiamą reikšmę padariniams kilti. Nustačius, kad tam tikri veiksmai reikšmingai padidina žalos atsiradimo tikimybę, ši žala laikytina įprasta tokių veiksmų pasekme, o adekvati priežastis išsiskiria tuo, kad pasekmių atsiradimo galimybę paverčia tikrove (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 182). Dėsningumas preciziškai atibojamas nuo atsitiktinumo, pastarąjį laikant teisiškai nereikšminga aplinkybe, negalinčia būti nuoseklios priežasčių ir pasekmių ryšio struktūros dalimi. Adekvačiomis priežastimis pripažįstamos tipinės sąlygos, kurios įprastomis aplinkybėmis neišvengiamai lemia konkretų rezultatą, o netipinės, atsitiktinės ir nedėsningos sąlygos, realybėje pasekmes sukeliančios tik išimtiniais atvejais, negali būti laikomos nei adekvačiomis, nei priežastingomis (Khudaykulov, 2023, p. 278-279).

Nullum crimen sine lege principas numato, kad baudžiamasis įstatymas yra pagrindinis baudžiamosios teisės šaltinis, o jame pateiktas nusikalstamos veikos aprašymas laikytinas vienu iš formaliųjų baudžiamosios atsakomybės pagrindų (Veršekys, 2013, p. 7). Dėl šios priežasties nusikalstamos veikos sudėties požymiai turi būti išsamiai ir aiškiai apibrėžti baudžiamajame įstatyme. Vis dėlto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) normos nepateikia nei priežastinio ryšio apibrėžties, nei jo nustatymo kriterijų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000), todėl šio požymio turinys atskleidžiamas ne remiantis įstatymo tekstu, bet pasitelkiant kompleksinius analizės metodus. Priežastinis ryšys nustatomas remiantis baudžiamojoje byloje esančių faktinių duomenų analize, baudžiamosios teisės doktrininėmis nuostatomis apie priežastinį ryšį ir jo

atmainas išmanymu bei specializuotos metodikos pritaikymu, o tik tuomet – teisės normų aiškinimu (Piesliakas, 2006, p. 7-8).

Anketinės apklausos būdu atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad priežastinio ryšio apibrėžimo įtvirtinimo baudžiamajame įstatyme poreikį pripažįsta 70% teisėjų, 68% prokurorų ir 80% advokatų, tačiau šiai idėjai pritaria vos 38% mokslininkų (Švedas *et al.*, 2017, p. 125, 128). Akademinės bendruomenės prieštaravimas šios pataisos atžvilgiu gali būti siejamas su tuo, kad baudžiamosios teisės doktrinoje nėra vieningos pozicijos dėl prasmingiausios priežastinio ryšio nustatymo metodologijos. Be to, pabrėžtina išsamesnės priežastinio ryšio analizės būtinybė, nes siekiant užtikrinti teisės taikymo lankstumą vengiama apsiriboti apibrėžimu, negalinčiu apimti įvairialypių faktinių situacijų. Manytina, kad teoriniame lygmenyje itin sudėtinga suformuluoti universalią priežastinio ryšio koncepciją, nes teisės taikymo procesas negali būti grindžiamas vien formaliu teisės normų taikymu, bet turi remtis ir teisine logika. Tuo tarpu teisės praktikai dažniau akcentuoja teisės aiškumo ir jos taikymo vienodumo svarbą, todėl priežastinio ryšio norminis įtvirtinimas galėtų prisidėti prie nuoseklesnės teismų praktikos formavimo.

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje priežastinio ryšio samprata aiškinama kaip santykis, kuriam esant veika sukelia ir lemia nusikalstamas pasekmes (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 181). Pavoingos veikos (veikimo ar neveikimo) ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių tarpusavio sąsaja, kaip nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymis, privalo būti įrodyta nusikalstamų veikų sudėtyse, kurioms nustatyti privalomi padariniai. Atsižvelgiant į tai, kad priežastinis ryšys būdingas tik materialiosioms nusikalstamų veikų sudėtimis, jis traktuojamas kaip papildomas nusikalstamos veikos sudėties požymis (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 26). Pažymėtina, kad priežastinis ryšys nėra vien teisinė konstrukcija – jo, kaip objektyviai egzistuojančio reiškinių, nustatymas yra daugiau fakto klausimas, todėl priežastinio ryšio grandinės nustatymas neatsiejamas nuo išsamios faktologinės analizės, kurios metu taikant loginį samprotavimą nagrinėjama nuosekli reiškinių seka. Teigiant, kad priežastinis ryšys yra objektyvus baudžiamosios atsakomybės pagrindas, kartu pabrėžiama ir jo objektyvi prigimtis. Šis ryšys egzistuoja nepriklausomai nuo asmens valios – tam tikromis sąlygomis veiksmai neišvengiamai sukelia pasekmes, o kartu tai reiškia šio ryšio pažinimo galimybę (Piesliakas, 2006, p. 7).

Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje įtvirtintos dviejų etapų priežastinio ryšio nustatymo metodikos pirmasis kriterijus – būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas – skirtas identifikuoti, ar konkretus asmens elgesys (veikimas ar neveikimas) buvo būtina sąlyga padariniams kilti, ir yra tapatus *conditio sine quo non* testui. Mokslininkai pabrėžia, kad siekiant išanalizuoti, ar pavojinga veika buvo būtina baudžiamajame įstatyme numatytų

padarinių kilimo sąlyga, formuluojama hipotezė, ar pasekmės būtų atsiradusios, jei nebūtų padaryta neteisėta veika. Šis analitinis procesas apima sistemingą kiekvienos galimos padarinių atsiradimo sąlygos eliminavimą, siekiant nustatyti, ar pašalinus tam tikrą veiksnį pasekmės vis tiek būtų kilusios, bei identifikuoti, kurios iš jų galėjo lemti rezultatą (Piesliakas, 2006, p. 8). Atskleidžiant padarinių atsiradimo mechanizmą, šis priežastinio ryšio nustatymo etapas leidžia įvertinti, ar žalingų pasekmių atsiradimą lėmė vieno asmens elgesio aktas, ar būtina sąlyga jų kilimui buvo kelių subjektų teisės pažeidimai. Nustatant, ar kaltininko padaryta veika buvo būtinoji sąlyga padariniams atsirasti, taikomas objektyvaus išvengiamumo kriterijus, pagal kurį vertinama, ar asmuo turėjo realią galimybę išvengti kilusių padarinių (Švedas *et al.*, 2019, p. 215).

Teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio nustatymo metodologiniai pagrindai Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje yra neatsiejami nuo adekvataus priežastinio ryšio teorijos. Vien būtinios padarinių kilimo sąlygos taisyklės taikymas nėra pakankamas galutinei išvadai dėl priežastinio ryšio egzistavimo konkrečioje baudžiamojoje byloje – šis testas tėra priemonė, priartinanti prie tokios išvados formulavimo (Piesliakas, 2006, p. 7). Dėl šios priežasties baudžiamosios teisės mokslas reikalauja, kad nustatytų, jog asmens elgesys buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, būtų taikomi papildomi analitiniai metodai, leidžiantys nustatyti, ar šis priežastinis ryšys yra reikšmingas baudžiamosios teisės prasme.

Antrajame priežastinio ryšio nustatymo etape sprendžiama dėl jo pobūdžio, kurio vertinimas grindžiamas gebėjimo prognozuoti žalingus padarinius kriterijumi. Baudžiamąją teisinę reikšmę turintis būtinas priežastinis ryšys, kuris yra dėsningas ir iš anksto numatomas reiškinių sąryšis, nustatomas tuomet, kai tam tikromis sąlygomis veika dėsningai (visada ar bent jau paprastai) sukelia neigiamus padarinius (Piesliakas, 2006, p. 9). Kadangi gyvenimiškoji patirtis ir sukauptos žinios sudaro prielaidas prognozuoti tam tikros veikos sukeliamus padarinius, baudžiamoji teisinė numatymo sąvoka negali apimti atsitiktinių pasekmių atsiradimo prognozavimo, nes jų atsiradimo tikimybė yra itin menka, beveik artima nuliui (Švedas *et al.*, 2019, p. 215; Bikelis, 2007, p. 122, 136). Galima teigti, kad skirtumas tarp šių priežastinio ryšio atmainų išryškėja analizuojant priežasties ir pasekmės dėsningumo, lemiančio ir padarinių prognozuojamumą, aspektą.

Teorinės nuostatos, skirtos dėsningų priežasčių atribojimui nuo atsitiktinių aplinkybių, akademinėje bendruomenėje nėra traktuojamos vienareikšmiškai. Pasak A. Bielinio, būtinojo priežastinio ryšio atskyrimas nuo atsitiktinio laikytinas veiksminga ir teisingumo principą atitinkančia priemone, nustatančia baudžiamąją atsakomybę tik už veikas, kurių padariniai yra iš anksto numatomi (Bielinis, 2007, p. 71-72). Kita vertus, būtinojo priežastinio ryšio sąsaja su padarinių numatomumu vertinama kritiškai,

argumentuojant, kad priežastiniam ryšiui, kaip objektyviam pasaulio reiškiniui, nepagrįstai suteikiamas subjektyvus pobūdis. L. Žalnieriūnas teigia, kad taikant adekvataus priežastinio ryšio teoriją būtinasis priežastinis ryšys tampa intelektiniu kaltės turinio elementu, nes nustatant šiuos sudėties požymius aiškinamasi, ką kaltininkas mąstė apie savo atliekamų veiksmų perspektyvą, ir todėl siūlo į priežastinį ryšį žvelgti iš visažinio stebėtojo perspektyvos (Žalnieriūnas, 2018, p. 107, 254).

Pažymėtina, kad vertinant padarinių prognozuojamumą būtinojo priežastinio ryšio nustatymo etape išskiriamos dvi teorinės kryptys. Pirmoji šį klausimą analizuoja iš kaltininko individualios perspektyvos ir daro išvadą, kad nusikalstamu nerūpestingumu padarytose nusikalstamosiose veikose priežastinis ryšys yra atsitiktinis, nes kaltininkas nenumato galimų pasekmių kilimo (Keiler, 2013, p. 119). Nors kai kurie mokslininkai akcentuoja, kad priežasties adekvatumui nustatyti esminę reikšmę turi kaltininko žinios, patirtis ar išsilavinimas, teisės doktrinoje ši subjektyvi koncepcija nėra vyraujanti. Mokslinėje literatūroje dažniau remiamasi objektyviu požiūriu, pagal kurį padarinių numatomumas vertinamas retrospektyviai analizuojant, ar atsižvelgus į visas bylos aplinkybes pagrįstai manoma, kad kaltininko veiksmai pripažįstami padarinius sukėlusia priežastimi. Šių autorių plėtojama pozicija daro prielaidą, kad padarinių tikimybės suvokimas turėtų būti grindžiamas bendrąja žmogiškąja patirtimi (Keiler, 2013, p. 119-120).

Nors pripažįstama, kad priežastinio ryšio sąsaja su kalte, kaip subjektyviuoju nusikalstamos veikos sudėties požymiu, yra itin glaudi, vis dėlto, nustatant būtinąjį priežastinį ryšį, esminis dėmesys turėtų būti skiriamas vertinimui, ar pasekmės yra dėsningas kaltininko veikos rezultatas. Remiantis principu, kad apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis ir kiekvienas inkriminuojamos nusikalstamos veikos sudėties požymis turi būti įrodytas atskirai (Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių..., 2020), priežastinio ryšio konstatavimas savaime neturėtų lemti išvados dėl asmens kaltės (Piesliakas, 2006, p. 10). Todėl manytina, kad vertinant būtinojo priežastinio ryšio egzistavimą, turėtų būti vadovaujama visažinio stebėtojo pozicija, kuomet šis, remdamasis turimais faktiniais duomenimis, sprendžia, ar atitinkami padariniai yra objektyviai ir racionaliai prognozuojami vadovaujantis gyvenimiškąja patirtimi ir bendrosios logikos principais, susijusiais su pavojaus ir rizikos samprata, nepriklausomai nuo kaltininko individualių žinių ar suvokimo. Šiame kontekste, siekdamas išspręsti priežastinio ryšio ir kaltės tapatinimo problematiką, L. Žalnieriūnas argumentuoja, kad anglų teisėje taikoma priežastinio ryšio nustatymo metodika, pasižyminti precizišku

teisiniu konstruktyvumu ir efektyvumu, galėtų būti pritaikyta Lietuvos baudžiamajai teisei (Žalnieriūnas, 2021, p. 133, 146).

Bendrosios teisės tradicijoje priežastinis ryšys, laikomas objektyviu nusikalstamos veikos sudėties (lot. *actus reus*) elementu, kurį būtina nustatyti, kai baudžiamajai atsakomybei kilti reikalinga konstatuoti padarinių atsiradimą, yra analizuojamas dvejais etapais, apimančiais faktinio ir teisinio priežastinio ryšio nustatymo procesus (Skolnik, 2019, p. 5). Faktinio priežastinio ryšio nustatymui taikomas metodas yra labai glaudžiai susijęs su *conditio sine qua non* taisykle, nes kontrafaktinės analizės metu nustatoma, ar žalingi padariniai būtų kilę, jei subjektas nebūtų atlikęs neteisėtos veikos. Baudžiamosios teisės teorijoje tvirtinama, kad priežastinis ryšys, prieš jį vertinant normatyviniais principais pagrįstais testais, visų pirma, yra neatsiejama fizinės tikrovės dalis, todėl nustatant mechaninį kaltininko poveikį kilusiam rezultatui, taikoma *but-for* taisyklė, siekianti atsakyti į klausimą, „kas būtų įvykę, jei nebūtų įvykę tai, kas įvyko“ (Simester, 2017, p. 3; Skolnik, 2019, p. 14). Vis dėlto, vadovaujantis vien šia metodika, iškyla tokia pati problema kaip ir naudojant tik *conditio sine qua non* taisyklę – pripažinus, kad padarinius gali lemti daugybė priežasčių, *but-for* testas nepakankamai detalizuoja atskirų sąlygų svarbą galutinio rezultato atsiradimui, nes nereikalaujama, jog subjekto veiksmai būtų pagrindine ar reikšmingiausia įvykio priežastimi.

Kai kurie mokslininkai siūlo naudoti „veikiančiosios priežasties“ (angl. *operating cause*) kriterijų, sukurtą tam, kad iš daugybės skirtingų, tarpusavyje susijusių sąlygų sudarytos ryšių grandinės būtų galima identifikuoti priežastį, išlaikančią nuolatinį ir nepertraukiamą poveikį galutiniam rezultatui. Pavyzdžiui, analizuojant individualią reiškinių seką tarp *C* ir *E*, galima nustatyti, kad *C* lemia *C1*, *C1* sukelia *C2* ir šis ryšys tęsiasi tol, kol pasiekiamas rezultatas *E*. Vien faktas, kad tokia priežasčių grandinė egzistuoja, nėra pakankamas *C* laikyti *E* priežastimi, nes priežastinio poveikio intensyvumas galutiniam rezultatui šioje sekoje gali silpnėti ar visiškai nutrūkti dėl įsiterpiančių pašalinių veiksnių, todėl būtina išskirti veikiančiąją priežastį, turinčią tęstinį ir nenutrūkstamą poveikį kilusioms pasekmėms (Simester, 2017, p. 5). Šio testo metu *C* būtų pripažįstama veikiančiąja priežastimi tik tuo atveju, jei jos poveikis rezultatui *E* būtų nuoseklus ir nepertraukiamai vientisas. Kiti autoriai „reikšmingai prisidėjusios priežasties“ (angl. *significant contributing cause*) testą vertina kaip vieną objektyviausių metodų, kurio taikymas grindžiamas nuostata, jog nėra būtina nustatyti vienintelės pasekmės lėmusios sąlygos, tačiau būtina įrodyti, kad kaltininko veika turėjo reikšmingą įtaką galutinio rezultato atsiradimui. Pasak T. Skolniko, nors kaltininko veiksmai neprivalo būti pagrindine

įvykio priežastimi, privalu įsitikinti, kad jų poveikis priežastinių ryšių grandinėje nebuvo minimalus ar visiškai nereikšmingas (Skolnik, 2019, p. 6).

Akivaizdu, kad nė viena iš šių teorijų negali pagrįsti baudžiamąją teisinę reikšmę turinčio priežastinio ryšio egzistavimo, nes priežastinė veikos ir žalingų padarinių sąveika analizuojama tik kaip empirinės tikrovės apraška, nevertinant jos santykio su teisės normų veikimo ribomis. Siekiant įvertinti, ar priežasties ir pasekmės ryšys gali būti pripažintas teisiškai reikšmingu, anglosaksų teisės sistemos baudžiamosios teisės doktrinoje nesivadovaujama viena universalialia, nekintama ir visiems reiškiniams pritaikoma mokslinė teorija, o atitinkami standartai taikomi pagal konkrečioje byloje nustatytų faktinių aplinkybių ir analizuojamo priežastinio ryšio sudėtingumą.

Situacijose, kai kaltininko veiksmai tiesiogiai sukelia baudžiamajame įstatyme apibrėžtus padarinius ir priežastinio ryšio grandinė lieka nepertraukiama, nesant į ją įsiterpusių savarankiškų aplinkybių, teisinis priežastinis ryšys paprastai konstatuojamas be atskirų ypatumų, tačiau būtina atskirai analizuoti *novus actus interveniens* doktriną, nagrinėjančią nepriklausomų įvykių poveikio priežastiniam ryšiui reikšmę. Pažymėtina, jog Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje taip pat skiriamas tiesioginis ir sudėtingas priežastinis ryšys, kuris nustatomas, jei prie baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių kilimo prisideda ir kiti, gamtos, techninių jėgų ar trečiųjų asmenų, veiksniai. Vis dėlto, laikomasi pozicijos, kad kaltininko patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimas sprendžiamas atsižvelgiant į tai, ar priežastinis ryšys laikytinas būtinuoju ar atsitiktiniu (Piesliakas, 2006, p. 10).

Novus actus interveniens metodikos pagrindu išskiriamos dvejopo pobūdžio įsiterpiančios priežastys, dažniausiai apimančios trečiųjų asmenų ar paties nukentėjusiojo veiksmus, kurių prognozuojamumas tampa esminiu kriterijumi sprendžiant dėl priežastinio ryšio nutrūkimo. Situacijose, kai kaltininko veiksmai sąlygoja nukentėjusiojo buvimą tam tikroje vietoje tam tikru metu, o dėl kaltininko sukurtos situacijos nukentėjusiajam neteisėtą poveikį padaro kita, į priežastinio ryšio grandinę įsiterpusi priežastis, toks tarpinis veiksnys laikomas atsitiktiniu (angl. *coincidental intervening cause*). Pavyzdžiui, jei *A* sužaloja *B* ir palieka jį gulėti važiuojamojoje kelio dalyje, kur *B* vėliau pervažiuoja *C* vairuojamas automobilis, *C* veiksmai laikomi nutraukiančiais teisinį priežastinį ryšį tarp *A* veiksmų ir *B* mirties bei sukuriančiais naują priežastinio ryšio grandinę, nebent tokie padariniai buvo numatomi (LaFave, 2010, p. 364). Reaguojanti įsiterpusi priežastis (angl. *responsive intervening cause*) apibrėžiama kaip priežastinio ryšio grandinę pertraukiantis įvykis, kuris kyla kaip atsakas į kaltininko ankstesnius veiksmus. Pavyzdžiui, jei *A* bando sužaloti *B*, o šis mėgindamas išvengti gresiančio pavojaus nukrenta nuo laiptų ir miršta, nukentėjusiojo

reakcija į kaltininko sukurtą pavojų paprastai nelaikoma teisinį priežastinį ryšį nutraukiančia aplinkybe, nebent ji buvo neįprasta ir todėl neprognozuojama (LaFave, 2010, p. 364-365).

Vis dėlto, skirtingose jurisdikcijose nukentėjusiojo veiksmų reikšmė priežastinio ryšio analizės kontekste vertinama nevienodai. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje tyčinis nukentėjusiojo elgesys gali nutraukti teisiškai reikšmingą priežastinį ryšį, o Kanados teisinėje sistemoje nukentėjusiojo sąmoningi ir savanoriški veiksmai paprastai nelaikomi nepriklausomu įsiterpimu į priežastinio ryšio grandinę (Skolnik, 2019, p. 17). Baudžiamosios teisės doktrinoje taip pat nėra vieningo sutarimo, ar sprendžiant dėl įsiterpiančios priežasties ir jos sukeltų pasekmių numatymo būtina atsižvelgti į kaltininko sąmonėje vykusius procesus ar vadovautis visažinio stebėtojo perspektyva (Smith, 1982, p. 1179-1180). Nors anglosaksų teisėje išplėtotą *novus actus interveniens* koncepcija yra itin veiksminga sprendžiant dėl į priežastinio ryšio grandinę įsiterpiančių aplinkybių reikšmės padarinių atsiradimui, akivaizdu, kad baudžiamosios teisės teorijoje egzistuoja analogiška takoskyra tarp objektyvaus ir subjektyvaus priežastinio ryšio suvokimo. Todėl manytina, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje kylanti problema, susijusi su kaltės ir priežastinio ryšio tapatinimu, galėtų būti išspręsta konstruojant tokią priežastinio ryšio nustatymo metodiką, kuri antrajame analizės etape užtikrintų padarinių atsiradimo dėsningumo vertinimą ne iš kaltininko subjektyvios perspektyvos, bet iš visažinio stebėtojo pozicijos.

Priežastinis ryšys, baudžiamosios teisės moksle suprantamas kaip reiškinių santykis, kuriam esant nusikalstama veika lemia baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius, ir laikomas papildomu nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymiu, įrodinėtiniu materialiosiose nusikalstamų veikų sudėtyse, išlieka vienu sudėtingiausių reiškinių, kurio nustatymas reikalauja empirinių ir normatyvinių analizės metodų sintezės. Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas remiasi teisine logika ir išsprendžia objektyvaus fakto egzistavimo klausimą, o teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio buvimas siejamas su kaltininko gebėjimu prognozuoti neigiamus padarinius arba su visažinio stebėtojo pozicija. Tokia Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje suformuota priežastinio ryšio nustatymo metodika yra artima bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomoms priežastinio ryšio nustatymo taisyklėms. Kadangi pirmoji teorinė kryptis priežastinį ryšį tapatina su intelektiniu kaltės turinio elementu, padarinių atsiradimo dėsningumą tikslinga vertinti iš visažinio stebėtojo perspektyvos. Skirtingi moksliniai požiūriai lemia doktrininio aiškinimo nenuoseklumą ir Lietuvos teismų praktikoje atskirų kategorijų bylose formuojamas specifines priežastinio ryšio nustatymo taisykles.

3. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai atskirų kategorijų bylose

3.1. Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai nužudymų bylose

Atliekant priežastinio ryšio analizę tais atvejais, kai pagal BK 129 straipsnį baudžiamoji atsakomybė kyla už tyčinį neteisėtą kito žmogaus gyvybės atėmimą, būtina nustatyti, ar kaltininko veika buvo esminis ir lemiamas nukentėjusiojo mirties faktorius, bei įvertinti objektyvią tikimybę, ar baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai būtų kilę nesant šios veikos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje pabrėžiama, kad tinkamai identifikuotas priežastinis ryšys apjungia nusikalstamą veiką ir jos pasekmes į nuoseklia ir vientisą priežastinio ryšio grandinę, todėl pirminiame priežastinio ryšio nustatymo etape siekiama išsamiai atkurti tikrąją įvykių seką ir atskleisti, ar kaltininko veika buvo būtina sąlyga nukentėjusiojo mirčiai kilti (LAT 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų jurisprudencijoje taikoma būtiniosios padarinių kilimo sąlygos doktrina sudaro metodologinį pagrindą objektyviai ir visapusiškai analizuoti reiškinius, nulėmusius nukentėjusiojo mirtį, juos nuosekliai susiejant loginiu priežastinio ryšio principu.

Tam, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn pagal BK 129 straipsnį, būtina konstatuoti būtinąjį priežastinį ryšį, reiškiantį, kad nukentėjusiojo mirtis yra dėsningai iš teisei priešingos veikos kylanti pasekmė (LAT 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Manytina, kad sprendžiant priežastinio ryšio, komplikuoto dėl pašalinių aplinkybių įsikišimo, atvejus, išvada dėl to, ar baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai buvo dėsningas kaltininko veikos rezultatas, Lietuvos teismų praktikoje dažnai grindžiama ne realiomis galimybėmis numatyti padarinių atsiradimą, bet vertinant, ar į priežastinio ryšio grandinę įsiterpęs veiksnys turėjo lemiamą įtaką nukentėjusiojo mirčiai. Situacijose, kai neigiami padariniai atsiranda dėl kelių tarpusavyje susijusių ar nepriklausomų aplinkybių sąveikos, būtina išsamiai ištirti kaltininko veikos įtaką galutiniam rezultatui, lyginant jos poveikį su kitų įsiterpusių veiksnių, galėjusių prisidėti prie pasekmių atsiradimo, reikšmingumu. Teismų praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad nenustačius, jog tarp kaltininko smurtinių veiksmų ir nukentėjusiojo mirties buvo įsiterpusios pašalinės, savarakiškos aplinkybės, tiesiogiai nulėmusios neigiamas pasekmes, laikoma, kad priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir nukentėjusiojo mirties turi baudžiamąją teisinę reikšmę (LAT 2012 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Jei nukentėjusiojo mirtis yra tiesiogiai siejama su kaltininko padarytu sveikatos sutrikdymu, priežastinio ryšio tarp kaltininko veikos ir kilusių padarinių nepaneigia nukentėjusiojo sveikatos būklės komplikacijos, nulemtos pirminės traumos sukeltų

fiziologinių procesų. Pavyzdžiui, LAT 2014 m. sausio 7 d. nutartyje baudžiamojoje byloje nustačius, kad kaltininko padarytas stiprus krūtinės ląstos sumušimas buvo nukentėjusiojo mirties priežastis, ūminio nukraujavimo komplikacija pripažinta dėsninga gyvybei pavojingų veiksmų pasekme. Mirtį sukėlęs sunkaus laipsnio trauminis šokas, išsivystęs dėl nukentėjusiajam padarytų sužalojimų, kurie jam esant gyvam atitiktų sunkų sveikatos sutrikdymą, taip pat nelaikytinas atsitiktiniu kaltininko veikos rezultatu (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nuoseklios priežastinio ryšio tarp galvos traumos ir nukentėjusiojo mirties grandinės nepaneigia kvėpavimo funkcijų ir širdies veiklos nepakankamumas, atsiradęs kaip patirtos traumos padarinys. Teismui nustačius, kad smegenų sumušimas sukėlė sunkią nukentėjusiojo būklę, dėl kurios šis ilgą laiką buvo gulimoje padėtyje ir prijungtas prie deguonies tiekimo aparatų, imuninės sistemos nusilpimas ir pneumonijos išsivystymas vertintinas kaip natūrali, fiziologiškai dėsninga patirtos galvos traumos komplikacija (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. liepos 16 d. nuosprendyje baudžiamojoje byloje taip pat konstatuota, kad mirtis yra priežastiniu ryšiu susijusi su kraujo išsiliejimu po galvos smegenų dangalais ir vėlesne infekcija, kuri nukentėjusiajam išsivystė kaip organiškai padarytos traumos pasekmė. Akivaizdu, kad patirtų traumų pasekmės, apimančios infekcijas, kraujavimus, uždegiminius procesus ar organų funkcinių sistemų sutrikimus, jei jos lemia nukentėjusiojo mirtį, negali būti vertinamos kaip atsitiktiniai ar nuo pirminės traumos nepriklausomi veiksniai. Priešingai, jos laikytinos tiesioginėmis ir priežastinio ryšio požiūriu dėsningai susijusiomis, nuo pirminės traumos neatsiejamomis komplikacijomis, kurių atsiradimas nebūtų įmanomas nesant kaltininko smurtinių veiksmų.

Teismų praktikoje įtvirtinta nuostata, kad priežastinio ryšio formavimosi eigai neturi įtakos laiko tarpas, per kurį kūno anatomicinio vientisumo ar gyvybiškai svarbių organų pažeidimas sukelia nepataisomus fiziologinius padarinius ir lemia nukentėjusiojo mirtį. LAT jurisprudencijoje pripažįstama, kad sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už žmogaus gyvybės atėmimą klausimą esminę reikšmę turi ne momentas, kada dėl patirto žalingo poveikio negrįžtamai nutrūko organizmo gyvybinės funkcijos, bet tai, ar priežastinio ryšio pobūdis objektyviai patvirtina, kad fizinis smurtas ir baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai yra susiję būtinuoju priežastiniu ryšiu. Priežastinio ryšio tarp padaryto sužalojimo ir kilusių pasekmių nepaneigia aplinkybė, kad nukentėjusysis miršta ne iš karto po patirto sužeidimo, o praėjus dvejoms valandoms po konflikto ar po keleto dienų gydymo ligoninėje, jei smūgiai, suduoti į gyvybiškai svarbią kūno vietą, vertintini kaip priežastis, be kurios nebūtų atsiradusios mirtinos pasekmės (LAT 2016 m. lapkričio

24 d. nutartis baudžiamojoje byloje; LAT 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nustačius, kad tikroji nukentėjusiojo mirties priežastis yra kaltininko smurtiniai veiksmai, baudžiamoji atsakomybė pagal BK 129 straipsnį kyla net ir tais atvejais, kai mirtis konstatuojama tik po ilgesnio laikotarpio, pavyzdžiui, nuo įvykio praėjus devynioms paroms (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ar net penkiems mėnesiams (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nors pripažįstama, kad laiku neatlikta medicininė intervencija gali turėti įtakos neigiamų pasekmių raidai, vis dėlto, teismų praktikoje konstatavus, kad pirminis sveikatos sutrikdymas buvo lemiamas nukentėjusiojo mirties priežastis, sveikatos priežiūros paslaugų nesuteikimas nelaikytinas priežastinį ryšį tarp smurtinių veiksmų ir nukentėjusiojo mirties nutraukiančiu veiksmu. Lietuvos teismų praktikoje formuojama nuostata, kad net ir nustačius, jog tinkamas ir laiku suteiktas gydymas galėjo lemti nukentėjusiojo išgyvenimą, ši aplinkybė nepaneigia kaltininko baudžiamosios atsakomybės už gyvybės atėmimą (LAT 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Ištyrus, kad neteisėta veika dėsningai sukėlė baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius ir buvo esminis mirtį lėmęs veiksnys, o tarp suduotų smūgių ir įvykusios mirties nebuvo įsiterpusi jokia kita reikšminga sąlyga, tikimybė, kad kvalifikuoto gydymo atveju būtų sumažinta mirtinų padarinių atsiradimo rizika, neturi reikšmės kaltininko veiksmų teisiniam vertinimui (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje; LAT 2017 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Analogiškas priežastinio ryšio aiškinimas taikytinas situacijose, kai nukentėjusysis nesirūpina savo sveikatos būkle po patirto trauminio poveikio, dėl ko ilgainiui išsivysto komplikacijos, lemiančios gyvybinių funkcijų nutrūkimą. Neginčijama, kad tiek sąmoningas gydymo atsisakymas sveikatos priežiūros įstaigoje, tiek savanoriškas nesikreipimas būtinos medicininės pagalbos gali turėti įtakos negrįžtamų padarinių atsiradimui, tačiau analizuojami tik galutinį nuoseklų rezultatą sukėlę kūno sužalojimai (LAT 2017 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje; LAT 2024 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vilniaus apygardos teismo 2024 m. sausio 5 d. nuosprendyje baudžiamojoje byloje pripažinta, kad aplinkybė, jog nukentėjusysis dėl savo gyvenimo būdo nesilaikė gydytojų nurodymų ir netinkamai prižiūrėjo jam padarytą žaizdą, neabejotinai prisidėjo prie sveikatos būklės pablogėjimo, nes į fizinės traumos pažeidimo komplikacijas reaguojant laiku galima išvengti mirties. Vis dėlto, esminiu teisinio priežastinio ryšio vertinimo kriterijumi išlieka ne hipotetinė alternatyvių įvykių raidos

analizė, o objektyvus faktas, kad būtinybė gydyti nukentėjusį atsiranda dėl kaltininko padaryto pavojingo fizinio poveikio.

Teisės taikymo ir aiškinimo praktikoje akcentuojama, kad kaltininkas privalo atsakyti už nužudymą net ir tuo atveju, kai prie sveikatos būklės pablogėjimo prisideda medicinos darbuotojų netinkamai atliktas traumos masto įvertinimas ar netinkamai parinktas gydymo metodas. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 8 d. nutartyje baudžiamojoje byloje teismo medicinos ekspertui paaiškinus, kad pirminę būtinąją medicininę pagalbą teikę medikai galėjo nepastebėti nukentėjusiojo simptomų, nes įprastai po galvos traumos klinikiniai simptomai išryškėja ne iš karto, laiku neidentifikuoti galvos patologiniai pokyčiai nelaikyti veiksnium, eliminavusiu tiesioginį priežastinį ryšį tarp smūgio į smilkinį ir nukentėjusiojo gyvybės atėmimo. Nustačius, kad smurtiniais veiksmais padarytas sveikatos sutrikdymas dėsningai sukėlė nukentėjusiojo mirtį, tiesioginio priežastinio ryšio nustatymui neturi reikšmės faktas, kad ne iš karto diagnozuoti patirti sužalojimai ir nukentėjusysis išleistas iš ligoninės į namus, arba tikimybė, kad galimai ne laiku ir netinkamai paskirtas gydymas (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Nepaisant to, teismų jurisprudencijoje įtvirtinta, kad priežastinis ryšys gali būti paneigtas išimtiniais atvejais nustatius tokias aplinkybes kaip, pavyzdžiui, gydymo metu užkrėstą kraują ar per klaidą pavartotus netinkamus medikamentus (LAT 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje), nes atsitiktinis priežastinis ryšys nesudaro pagrindo inkriminuoti nedėsningai kilusių padarinių. Pabrėžtina, kad akcentuotinas ne į priežastinio ryšio grandinę įsiterpiančio savarankiško veiksnio pobūdis (trečiųjų asmenų padaryta gydymo klaida), bet šios aplinkybės įtaka dėsningo priežastinio ryšio formavimuisi. Tokios aplinkybės galėtų būti pripažintos paneigiančiomis priežastinį ryšį tarp smurtinių veiksmų ir nukentėjusiojo mirties tik tuo atveju, jei būtų nustatyta, kad šalutiniai veiksniai buvo lemiami žalingų padarinių atsiradimo priežastis.

Nukentėjusiojo elgsenos įtaka priežastinio ryšio eigos vystymuisi gali būti reikšminga situacijose, kai nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjusysis yra neblaivus. Tačiau teismų jurisprudencijoje vienareikšmiškai pripažįstama, kad tais atvejais, kai nukentėjusiojo intoksikacija veikia jo pusiausvyros stabilumą ir lemia griuvimą po smūgio, apsvaigimas vertintinas kaip antraeilis veiksnys priežastinio ryšio grandinėje, nepaneigiantis kaltininkui inkriminuotų veiksmų teisinės svarbos. LAT 2016 m. lapkričio 3 d. nutartyje baudžiamojoje byloje konstatuota, kad smūgis į nukentėjusiojo veido sritį, sukėlęs jo kritimą ir mirtiną traumą, buvo pagrindinis faktorius, tiesiogiai lėmęs negrįžtamą organizmo funkcijų nutrūkimą, o nukentėjusiojo apsvaigimas nuo alkoholio nelaikytas

priežastinį ryšį tarp jėgos panaudojimo ir mirties pertraukusiu veiksmu. Analogiškas požiūris patvirtintas LAT 2020 m. birželio 30 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nors nukentėjusiojo neblaivumas turėjo įtakos jo motoriniams gebėjimams ir koordinacijai po patirto fizinio poveikio, būtent kaltininko atlikti smurtiniai veiksmai, sukėlę nukentėjusiojo kritimą ir su tuo susijusius galvos sužalojimus, buvo dėsninga priežastinio ryšio dalis. Pažymėtina, kad alkoholio vartojimo nulemtos specifinės nukentėjusiojo fiziologinės būklės ypatybės ir reiškiniai, vykę nukentėjusiojo organizme nusikalstamos veikos padarymo metu, taip pat nešalina kaltininko baudžiamosios atsakomybės už gyvybės atėmimą. Pavyzdžiui, nagrinėjus situaciją, kurioje nustatyta tikimybė, kad nukentėjusiojo girtumas galėjo padidinti kraujavimo intensyvumą, teismas sprendė, kad ši aplinkybė nepaneigia objektyvaus fakto, jog nukentėjusiojo gyvybės atėmimą tiesiogiai lėmė patirta trauma (LAT 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lietuvos teismai, konstatuodami, kad kaltininko neigiamas poveikis nukentėjusiojo sveikatai dėl sužalojimo pobūdžio, kilmės ir sunkumo yra nuosekliame priežastiniame ryšyje su nukentėjusiojo mirtimi, neteikia didesnės reikšmės nusikalstamos veikos padarymo metu egzistavusiems nukentėjusiojo organizmo veiklos sutrikimams ar gretutinėms ligoms. Pavyzdžiui, gijimo procesą apsunkinusi nusilpusi nukentėjusiojo imuninė sistema buvo vertinama kaip šalutinė aplinkybė, neturinti įtakos priežastinio ryšio tarp daugybinių sužalojimų ir nukentėjusiojo mirties nustatymui (LAT 2016 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Panašiai, LAT 2017 m. vasario 14 d. nutartyje baudžiamojoje byloje teismo medicinos ekspertui nurodžius, kad dėl kepenų cirozės šis organas tampa trapesnis ir pažeidimui padaryti reikalinga mažesnė mechaninė jėga, teismas, įvertinęs byloje esančius duomenis, sprendė, kad ši patologinė būklė nelaikytina priežastinį ryšį eliminuojančiu faktoriumi. Teisėjų kolegija tokį sprendimą grindė eksperto pateikta išvada, kad smūgio metu taip pat pažeistas apvalusis kepenų raištis ir taukinė, kurių trapumas nepriklauso nuo kepenų ligos progresavimo. Atsižvelgiant į objektyvius ekspertinius duomenis, kad smūgis į pilvo sritį turėjo būti ypač stiprus, kaltininko neteisėta veika pripažinta pagrindine padarinių kilimo priežastimi. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 28 d. nutartyje baudžiamojoje byloje laikytasi tapačios pozicijos sprendžiant, kad kaltininkas privalo atsakyti už smūgiais į nukentėjusiojo įvairias kūno vietas sukeltas pasekmes, nepaisant to, jog tiek nusikalstamos veikos padarymo metu, tiek gijimo laikotarpiu nukentėjusysis sirgo Covid-19 infekcija. Nors teismo medicinos ekspertas patvirtino, kad ši infekcija galėjo apsunkinti nukentėjusiojo sveikatos būklę, ji nebuvo lemiantis veiksnys, nes mirties priežastimi konstatuotas kvėpavimo

nepakankamumas siejamas ne su sirgimu virusine liga, bet su patirta galvos trauma, dėl kurios išsivystė gyvybiškai svarbių organizmo funkcijų komplikacijos.

Pastebėtina, kad Lietuvos teismų jurisprudencija dėl priežastinio ryšio nustatymo klausimų tyčinio gyvybės atėmimo bylose savo esme yra konceptualiai artima bendrosios teisės tradicijoje formuojamai teismų praktikai. Jungtinėje Karalystėje, sprendžiant dėl kaltininko veiksmų ir nukentėjusiojo gyvybės atėmimo tarpusavio priežastinio ryšio, nėra reikalaujama įrodyti, kad kaltininko veiksmai buvo vienintelė mirtinų padarinių atsiradimo priežastis, tačiau tam, kad į priežastinio ryšio grandinę įsiterpiančis nepriklausomas elementas pašalintų kaltininko baudžiamąją atsakomybę, šis privalo būti toks svarus nukentėjusiojo gyvybinių funkcijų nutrūkimo atžvilgiu, kad kaltininko veiksmų indėlis prarastų teisinę reikšmę (R v Wallace, 2018). Bendrosios teisės jurisprudencijoje plėtojama fundamentali doktrina, pagal kurią kaltininkas atsako už nukentėjusiojo mirtį net tais atvejais, kai nukentėjusysis turi išankstinę organizmo patologiją, dėl kurios yra neįprastai pažeidžiamas mechaniniam poveikiui, arba kai reaguodamas į kaltininko veiksmus pats sąmoningai pablogina savo fizinę būseną. Ši pozicija grindžiama vienu iš esminių Jungtinės Karalystės baudžiamosios teisės principų, kad kaltininkas privalo priimti nukentėjusįjį tokį, koks jis yra (angl. *take your victim as you find him*), ir negali remtis individualiomis nukentėjusiojo ypatybėmis kaip aplinkybe, šalinančia jo atsakomybę (R v Blaue, 1975). Todėl medicininės klaidos, pavyzdžiui, nepastebėtas pradurtas plautis, galėjęs paspartinti negrįžtamą žmogaus organizmo žūtį, nesukuria savarankiško priežastinio ryšio, nes medicininis aplaidumas galėtų būti laikomas esmingai įsiterpusiu veiksmu tik tuomet, jei jis būtų tokio masto ir intensyvumo, kad pirminis kaltininko sukeltas trauminis poveikis nebeturėtų lemiamo vaidmens priežastinio ryšio grandinėje (R v Smith, 1959). Kaltininko baudžiamoji atsakomybė nepaneigiama ir tais atvejais, kai nukentėjusysis atsisako gyvybiškai būtino gydymo dėl religinių įsitikinimų, nes laikomasi pozicijos, kad kritinė būklė, reikalaujanti neatidėliotinos medicininės intervencijos, atsiranda ne kaip šalutinis faktorius, o kaip dėsningas kaltininko nusikalstamos veikos rezultatas (R v Blaue, 1975).

Lietuvos teismų praktikoje faktinio kaltininko veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ryšio nustatymas tyčinio neteisėto gyvybės atėmimo bylose grindžiamas principine nuostata, kad kaltininko neteisėta veika turi būti esminė žmogaus mirtį sukelianti sąlyga. Tuo tarpu būtinojo priežastinio ryšio nustatymo etape padarinių atsiradimo dėsningumą neretai apsprendžia į priežastinio ryšio grandinę įsiterpiančių šalutinių aplinkybių, turinčių lemiamą reikšmę nukentėjusiojo mirčiai, nebuvimas. Teismų praktikoje vadovaujamasi teisės aiškinimu, kad nei sveikatos priežiūros paslaugų teikimo aplinkybės, nei nukentėjusiojo organizmo fiziologinės ypatybės, potrauminės

komplikacijos ar nukentėjusiojo elgsenos aspektai sužalojimo metu ar po jo nepaneigia kaltininko baudžiamosios atsakomybės už nužudymą, jei konstatuojama, kad kaltininko veika buvo tiesiogiai mirtinus sužalojimus lėmusi priežastis.

3.2. Priežastinio ryšio nustatymo praktika darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose

Darbdavio ar jo įgalioto asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 176 straipsnį, kuris taikomas tais atvejais, kai saugos ir sveikatos reikalavimai nevykdomi ir baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai kyla darbo santykių ar pagal turinį jiems prilygstančių teisinių santykių srityje, įprastai yra grindžiamas pasyvia darbų saugos neatitinkančia subjekto elgsenos forma. Neveikimas, kaip sąmoninga ir valinga žmogaus poelgio apraiška, šios kategorijos bylose pasireiškia tuo, kad už darbo saugos ir sveikatos apsaugos kontrolę atsakingas asmuo nevykdo jam pavestų įgyvendinti Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme ar kituose teisės aktuose įtvirtintų taisyklių. Remiantis negatyviosios veikos teoriniu modeliu, kuris grindžiamas vengimo principu, suponuojančiu, kad bet kurios nusikalstamos veikos būtų galima išvengti, jei neveikimo atveju būtų imtasi reikiamų veiksmų (Švedas *et al.*, 2019, p. 208), priežastinio ryšio nustatymo aspektu itin svarbus yra klausimas, ar neigiamos pasekmės būtų kilusios, jei darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, privalęs ir turėjęs realią galimybę užtikrinti, kad konkretūs darbai įmonėje būtų vykdomi pagal saugos standartus, būtų tinkamai organizavęs apsaugą nuo pavojingų rizikos veiksnių.

Tokiose situacijose ypatingą reikšmę įgyja hipotetinė priežastinio ryšio analizė, atskleidžianti, ar darbdavio ar jo įgalioto asmens veikimas tam tikru būdu būtų realiai užkirtęs kelią sunkaus ar mirtino nelaimingo atsitikimo darbe kilimui arba kitokių sunkių padarinių atsiradimui. Pavyzdžiui, LAT 2018 m. lapkričio 15 d. nutartyje baudžiamojoje byloje išaiškinta, kad jei įmonės vadovė būtų skyrusi didesnę dėmesį darbų ir priešgaisrinės saugos nurodymų laikymuisi, taip pat jei būtų atidžiau stebėjusi jos akivaizdoje susiklosčiusią situaciją, kai darbuotojai ketino nekvalifikuotai patikrinti dezinfekcijai ruošą naudoti degųjų skystį jį padegant, nelaimingo atsitikimo būtų buvę galima išvengti arba jo padarinius reikšmingai sumažinti. Atitinkamai, LAT 2023 m. vasario 23 d. nutartyje baudžiamojoje byloje spęsta, kad nelaimingas įvykis darbe nebūtų kilęs, jei būtų buvusios įrengtos tinkamos atvirą šachtą apsaugančios struktūros. Taigi, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų nepaisymo ir dėl to atsiradusių žalingų padarinių priežastinis ryšys konstatuojamas nustačius, kad kaltininkas, privalėjęs ir turėjęs objektyvią galimybę

veikti tam tikru būdu, ėmęsis atitinkamų veiksmų, būtų galėjęs eliminuoti neigiamų pasekmių kilimo galimybę. Manytina, kad dažniausiai sprendžiant situacijas, kai ryšiu su padariniais yra saistoma kelių asmenų veiksmų grandinė, analizės tikslas nėra dėsningo ar atsitiktinio priežastinio ryšio nustatymas, o siekis identifikuoti pagrindinę veiką, lėmusią neigiamų padarinių atsiradimą (LAT 2025 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens teisę į saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas ir akcentuoti darbdavio garantuojamą apsaugą nuo galimų rizikos veiksnių (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992), teismų jurisprudencijoje įsitvirtinusi nuostata, kad situacijose, kai darbdavys nevykdo darbų saugos ir sveikatos apsaugos nurodymų, darbuotojo nesaugus elgesys ar tolesnis darbas pavojų keliančioje darbo vietoje įprastai nepripažįstamas aplinkybe, nutraukiančia priežastinį ryšį tarp prevencinių apsaugos struktūrų nebuvimo ir padarinių atsiradimo. Tokiose situacijose nukentėjusiojo veiksmai tęsiant darbą padidinto pavojingumo sąlygomis, nepaisant objektyvių grėsmių, nepašalina atsakingo asmens, nesuteikusio būtinų saugos ir sveikatos darbe priemonių, teisinės pareigos vykdyti darbų saugos kontrolę. Todėl laikytina, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtinas priežastinis ryšys aiškinamas skirtingai nei jis suprantamas administracine ar darbų saugos pažeidimų prasme, nes baudžiamąją teisinę reikšmę turinčio priežastinio ryšio egzistavimas dėl savo apimties ir esmingumo grindžiamas griežtesniais kriterijais (LAT 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

LAT 2017 m. birželio 22 d. nutartyje baudžiamojoje byloje konstatuota, kad apeliacinės instancijos teismo priimtas išteisinamasis nuosprendis, pagrįstas argumentu, kad nukentėjusysis darbus atliko neprisisegęs saugos diržo, neatsižvelgus į darbdavio kontrolės nebuvimą, negali būti pripažįstamas teisėtu ir pagrįstu. Iš naujo nagrinėtoje byloje patvirtinta, kad darbdavio neteisėta veika nepadarius diržų prisirišimo vietos buvo tiesioginė atsiradusių padarinių priežastis, nes tik tinkamai įrengus apsaugos mechanizmus ir vykdžius darbų saugos kontrolę, o darbuotojui nesilaikant šių nurodymų, būtų pagrindas vertinti jo veiksmus kaip esminę nelaimingo įvykio kilimo priežastį (Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Analogiška argumentacija taikyta LAT 2022 m. lapkričio 8 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje pabrėžta, kad pagrindinė kilusių pasekmių priežastis buvo V. M. neteisėta veika, pasireiškusi atsakingo asmens pavojingiems darbams vadovauti nepaskyrimu, vykdomų darbų nekontroliavimu ir medžių pjovėjo neinstruktavimu. Nors nukentėjusiojo savarankiškas nesaugaus medžio pjovimo būdo pasirinkimas neatitiko saugos ir sveikatos instrukcijos nuostatų, ši aplinkybė

nepaneigė priežastinio ryšio tarp V. M. neveikimo ir sunkaus darbuotojo sveikatos sutrikdymo.

LAT 2023 m. vasario 23 d. nutartyje baudžiamojoje byloje pabrėžta, kad nors darbdavio įgaliotas asmuo nesuteikė privalomų techninių įrankių, saugančių nuo kritimo iš aukščio pavojingose zonose, byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, nes būtina atskleisti, kokią reikšmę kilusių padarinių kontekste turėjo paties nukentėjusiojo veiksmai, susiję su patekimu prie nesaugios šachtos ir kritimu į rūsio vidų. Vis dėlto, iš naujo apeliacine tvarka nagrinėtoje byloje pabrėžta, kad nors nukentėjusysis pažeidė statybininko saugos ir sveikatos instrukcijas, įpareigojančias nešalinti įrengtų apsaugos įtaisų ir nevaikščioti sienų briaunomis, šie veiksmai nebuvo įkritimo į rūsio šachtą priežastis. Teismo motyvacija rėmėsi objektyviu faktu, kad bet kuris darbuotojas, pasirinkdamas kitą maršrutą, galėjo nevaržomai patekti prie nesaugios šachtos, kurioje nebuvo jokių fizinių barjerų, eliminuojančių galimybę užlipti ant jos ir nukristi į rūsį. Nurodyta, kad sisteminis saugos infrastruktūros nebuvimas, neįgyvendinus saugių praėjimo kelių organizavimo ir fizinių aptvėrimų įrengimo, objektyviai užkertančio kelią patekti ant šachtos, buvo esminė nelaimingo įvykio priežastis (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tapačiomis nuostatomis vadovautasi LAT 2022 m. gruodžio 19 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje pažymėta, kad žemesnės instancijos teismų išaiškinimas dėl priežastinio ryšio tarp darbdavio padarytų darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos reikalavimų pažeidimo ir nukentėjusiojo mirties nebuvimo nebuvo pagrįstas išsamiau reikšmingų bylų teisingai išspręsti aplinkybių ištyrimu. Iš naujo nagrinėjant bylą apeliacine tvarka akcentuota, kad nelaimingas atsitikimas kilo dėl to, kad murbalkio kėlimui naudotos šiam darbui nepritaikytos kopėčios, o šio įvykio būtų buvę galima išvengti, jei laikinam sijos atrėmimui būtų naudota tam skirta įranga. Atmestas teiginys, kad nukentėjusiojo mirtį lėmė jo paties neatsakingas ir savavališkas elgesys, nes pripažinta, kad nelaimingas atsitikimas įvyko dėl to, kad darbdavys darbams vadovauti paskyrė neapmokytą nukentėjusįjį ir neužtikrino, kad darbuotojai naudotų tinkamas darbui aukštyje skirtas kolektyvines ir asmenines apsaugos priemones (Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. gegužės 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Išsami teismų jurisprudencijos analizė atskleidžia nuosekliai formuojamą poziciją, kad priežastinio ryšio tarp darbdavio neteisėtos veikos nesivadovaujant imperatyviais saugios darbo aplinkos standartais ir kilusių pasekmių egzistavimas negali būti paneigtas vien darbuotojo nesaugiais veiksmais, jei darbdavys neįdiegia baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams išvengti būtinos techninės saugos infrastruktūros. Toks teisės aiškinimas ir taikymas suponuoja veiksmingą darbuotojų, nukenčiančių darbo vietoje, teisinę apsaugą ir garantuoja aiškiai apibrėžtas bei

objektyviai pagrįstas asmenų, tiesiogiai atsakingų už darbo saugos taisyklių vykdymą, baudžiamosios atsakomybės ribas.

Vis dėlto, darbdavio pareiga atsakyti už pavojingiausias veikas, pasireiškiančias darbuotojų saugai ir sveikatai skirtų norminių aktų pažeidimu, nėra absoliuti. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 176 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikaltimo sudėtį negali būti taikoma, kai konstitucinė teisė nepatirti žalos atliekant darbo funkcijas ir dirbti sveikatai nekenksmingoje aplinkoje objektyviai negali būti įgyvendinta dėl paties darbuotojo veiksmų, tiesiogiai lemiančių neigiamą poveikį jo sveikatai ar gyvybei. LAT 2011 m. gruodžio 13 d. nutartyje baudžiamojoje byloje atkreiptas dėmesys, kad platformos atramų plovimo darbus vykdęs nukentėjusysis nepaisė jam išreikštų kategoriškų nurodymų nedirbti be specialios avalynės ir savavališkai nusprendė naudoti savo sportinius batus. Teismas atmetė kasacinio skundo argumentą, kad darbuotojo susižalojimo priežastis buvo nesivadovavimas norminiais aktais, leidžiant nukentėjusiajam pradėti darbus neįforminus instruktavimo, nes praktiškai pademonstruotas saugus darbo atlikimo būdas yra išsamus ir tinkamas. LAT 2014 m. gegužės 13 d. nutartyje baudžiamojoje byloje taip pat pažymėta, kad žmogaus teisė į sveikas darbo sąlygas nepaneigia kiekvieno darbuotojo pareigos paisyti saugos reikalavimų, o organizaciniai rizikos mažinimo gamybiniame procese sprendimai negali pašalinti rizikos veiksnų, kai sąmoningai nesilaikoma elementarių saugos standartų. Teisėjų kolegijos vertinimu, baudžiamoji atsakomybė darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui pagal BK 176 straipsnį netaikoma, kai nelaimingo atsitikimo darbe priežastis yra paties darbuotojo neatsargumas netinkamai naudojant įrankius atliekamame darbe. Bylos duomenys patvirtino, kad nukentėjusioji buvo tinkamai informuota apie technologinio peilio naudojimą ir pačios darbuotojos skubėjimas atlikti pavestą užduotį bei sprendimas pjauti detalių užlajas priešingai nei instrukuota buvo tiesioginė nelaimingo atsitikimo, kurio metu technologinis peilis slydo ir sukėlė nesunkų sveikatos sutrikdymą, priežastis.

Teismų praktikos analizė atskleidžia, kad priežastinis ryšys tarp darbų saugos neatitinkančio neveikimo ir nelaimingo atsitikimo ar kitokių sunkių padarinių kilimo gali būti pertraukiamas tik tais atvejais, kai nukentėjusysis savavališkai atlieka jam nepaskirtas užduotis, nesilaiko jam suteiktų instrukcijų ar pavestų tiesioginių nurodymų. Pavyzdžiui, LAT 2023 m. lapkričio 23 d. nutartyje baudžiamojoje byloje pritarta žemesnių instancijų teismų išvada, kad nors už darbų saugą atsakingo A. N. neteisėta veika neaptveriant platformos ir darbo zonos nepažymint skiriamaisiais ženklais sukūrė darbuotojų saugos požiūriu pavojingą situaciją, į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė paties nukentėjusiojo A. G. veiksmai. Teismų nustatytos aplinkybės patvirtino, kad tiesioginis priežastinis ryšys egzistavo tarp paties A. G. padaryto taisyklių pažeidimo šiam nesilaikant instrukcijų

vykdyti tik tiesioginio vadovo pavestą darbą, pranešti apie darbui trukdančias aplinkybes ir tokiais atvejais nedirbti, nes už darbo vietos ribų įrengto ventiliacinio vamzdžio taisymas ne tik nepriklausė obliuotojo funkcijoms, bet ir buvo draudžiamas. LAT išaiškino, kad žemesnės instancijos teismai, motyvuotai konstatuodami, kad nelaimingą atsitikimą lėmė nukentėjusiojo savavališki veiksmai vykdant jam nepaskirtą užduotį nesaugiais būdais, bylai reikšmingas aplinkybes ištyrė tinkamai. Tapataus požiūrio laikytasi LAT 2025 m. sausio 7 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje nagrinėta situacija, kai miško mašinų operatoriui M. Z. keliant iš priekabos sulūžusį rąstą vienas jų iškrito ir atsitrenkė į miško krovos vadybininko A. R. koją, sukeldamas jam sunkų sveikatos sutrikdymą. Byloje nebuvo ginčo dėl to, kad apie krovos darbų pabaigą informavęs M. Z. nusprendė tęsti darbus nepaisydamas to, kad krano darbo zonoje buvo žmogus, ir šie veiksmai buvo esminė nelaimingo įvykio priežastis, tačiau visų būtinų darbų saugumo reikalavimų neužtikrinimu kaltintas ir už saugos ir sveikatos taisyklių įgyvendinimą atsakingas G. J. Teismas nurodė, kad tam tikri darbų organizavimo trūkumai – nepažymėta krano darbo zona, krano darbų vadovo nepaskyrimas ir nepakankamas nukentėjusiojo instruktavimas – galėjo padidinti nelaimingo atsitikimo tikimybę, tačiau bylos duomenys nepatvirtino, kad šių saugos sprendimų taikymas būtų pašalinęs pagrindinę nelaimingą atsitikimą lėmusią priežastį. LAT pritarė apeliacinės instancijos teismo vertinimui, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas pagal BK 176 straipsnį negali būti grindžiamas vien bendro pobūdžio darbdavio įsipareigojimo sudaryti nekenksmingas darbo sąlygas nevykdymu, nenustačius tiesioginės neveikimo įtakos nelaimingam atsitikimui, nes toks būtiniosios padarinių kilimo sąlygos pagrindimas neatitinka fundamentalaus įrodinėjimo principo, pagal kurį faktinių aplinkybių nustatymas negali remtis prielaidomis. Teismų jurisprudencijos analizė patvirtina, kad priežastinio ryšio tarp darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo ir sunkių ar mirtinų padarinių atsiradimo grandinę eliminuojanti aplinkybė yra nukentėjusiojo savavališkas elgesys darbo proceso metu, nesilaikant nustatytų darbo drausmės normų, nepaisant pareiginių instrukcijų ar savarankiškai imantis į jo darbo pareigas nepatenkančių funkcijų, jei tokie veiksmai nebuvo sąlygoti darbdavio ar jo įgalioto asmens sprendimų ir objektyviai negalėjo būti jų kontroliuojami.

Nuosekliai plėtojant teismų praktiką dėl priežastinio ryšio grandinę pertraukiančių aplinkybių reikšmės padarinių atsiradimui, laikomasi nuostatos, kad darbuotojo neblaivumo faktas savaime nešalina už darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą atsakingų asmenų baudžiamosios atsakomybės, jei šie nesiėmė visų būtinų priemonių nelaimingam atsitikimui išvengti. Nors nukentėjusiojo asmens girtumas pripažįstamas reikšminga byloje įrodinėtiną aplinkybę, tačiau atsakingam asmeniui neįdiegus saugos ir sveikatos apsaugos

darbe infrastruktūros, priežastinis ryšys tarp sveikatai kenksmingų veiksnių nepašalinimo ir kilusių pasekmių neišnyksta (Teismų praktikos darbuotojų saugos..., 2018). Šis teisės aiškinimas atskleidžiamas LAT 2016 m. gruodžio 20 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje apeliacinės instancijos teismo išvada, kad žuvusiojo neblaivumas nėra lemiamas priežastinio ryšio nustatymo veiksnys, pripažinta teisiškai pagrįsta. Teismas pabrėžė, kad esminis kriterijus šio klausimo išsprendimui yra patikrinimas, ar objekte buvo imtasi visų pagal teisės aktus privalomų saugos būdų, todėl baudžiamosios atsakomybės taikymas už sveikatai ir gyvybei darbe išsaugoti skirtų prevencinių sprendimų nepriėmimą yra pagrįstas tinkamai ištirtomis faktinėmis aplinkybėmis. Panašiai, LAT 2022 m. balandžio 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje konstatuota, kad žemesnės instancijos teismai pagrįstai išaiškino, jog nelaimingo įvykio priežastis buvo apsaugos įrenginių, skirtų apsaugoti nuo kritimo iš aukščio, nebuvimas, nes jei tokie mechanizmai būtų naudoti, darbuotojas nebūtų nukritęs nuo pastolių ir patyręs sužalojimus net ir būdamas neblaivus. Teisėjų kolegija nurodė, kad kasacinės instancijos teismo suformuotą praktiką atitinka vertinimas, kad padarinių kilimo priežastis buvo ne darbuotojo girtumas, o sisteminiai darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklių pažeidimai, pasireiškę netinkamu pavojingų darbų organizavimu ir vykdymu.

Paminėtina, kad už saugos ir sveikatos darbe kontrolę atsakingas asmuo privalo garantuoti, kad neblaiviams ar apsvaigusiams darbuotojams nebūtų leista vykdyti darbinių funkcijų, todėl tais atvejais, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta net ir tinkamai įgyvendinus teisės normas, darbdavio ar jo įgalioto asmens baudžiamoji atsakomybė negali kilti. LAT 2013 m. vasario 26 d. nutartyje baudžiamojoje byloje analizuota situacija, kai atliekant miško kirtimo darbus darbuotojo nupjautas medis virsdamas mirtinai traumavo kitą bendrovės darbuotoją M. L., kuris patekęs į atliekamų darbų zoną buvo neblaivus. Šioje byloje bendrovės ir darbų vadovams pareikšti kaltinimai dėl to, kad šie neužtikrino, jog nuo darbo nušalintas M. L. nebūtų darbų vietoje, tačiau žemesnės instancijos teismai sprendė, kad žalingi padariniai kilo dėl paties neblaivaus nukentėjusiojo savavališkų veiksmų patenkant į pavojingą miško kirtimo zoną. Pažymėta, kad M. L. buvo supažindintas su įmonėje galiojančia neblaivių darbuotojų nušalinimo nuo darbo tvarka, jam surašytas nušalinimo aktas ir tarnybinis pranešimas, o po nušalinimo jis paliktas bendrovės autobuse, todėl pritarta žemesnės instancijos teismų motyvacijai, kad tinkamai nušalinus nuo darbo neblaivų darbuotoją ir suteikus jam konkrečius nurodymus, darbdavys netampa besąlygiškai atsakingas už nukentėjusiojo individualiai priimtus neadekvačius, pavojų keliančius sprendimus. Taigi, priežastinio ryšio vertinimo kontekste darbo aplinkoje kylantys pavojai, susiję su apsvaigusiu asmenų dalyvavimu darbo veikloje, gali būti

laikomi determinuojančiu faktoriumi tik tuo atveju, kai girtumas buvo vienintelis ir lemiamas veiksnys atsiradusių padarinių atžvilgiu, o darbdavys įgyvendino teisės aktuose įtvirtintus prevencinius mechanizmus, užtikrinančius, kad neblaivūs darbuotojai negalėtų vykdyti darbinių funkcijų. Tuo tarpu baudžiamoji atsakomybė pagal BK 176 straipsnį, nepaisant nukentėjusiojo apsvaigimo, kyla esant pasyviai ir abejingai už darbo saugą atsakingo asmens elgesio variantui, kai nustatoma, kad priežastiniame ryšyje su nelaimingo atsitikimo kilimu esminę įtaką turėjo ne darbuotojo būseną, o reikšminga organizacinės infrastruktūros, skirtos darbo saugos reguliavimui ir rizikos mažinimui, stoka.

Priežastinio ryšio analizė darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose paprastai neapima dėsningumo ar atsitiktinumo identifikavimo, bet koncentruojasi į būtinosios sąlygos nelaimingam atsitikimui kilti nustatymą. Priežastinio ryšio grandinė papildoma pozityvia veika, leidžiančia įvertinti, ar aktyvi elgesio apraška galėjo eliminuoti žalingų pasekmių atsiradimo galimybę. Lietuvos teismų praktikoje darbuotojo neatsargumas atliekant sulygtą darbą, neblaivumas ar tolesnis užduočių vykdymas saugos požičiu pavojuje aplinkoje nepripažįstami priežastinį ryšį nutraukiančiais veiksniais, jei neužtikrinami prevencinės kontrolės mechanizmai. Tuo tarpu darbuotojui ignoruojant jam suteiktus nurodymus ar savarankiškai imantis jam nepavestų funkcijų atlikimo, aiškinama, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas darbų saugos priežiūros įgaliojimus turinčiam asmeniui nebūtų pagrįstas, nes net ir tinkamai integravus rizikos veiksnius šalinančias priemones, sunkūs ar mirtini padariniai būtų buvę neišvengiami.

3.3. Sudėtingo priežastinio ryšio analizė BK 281 straipsnio kontekste

Nuoseklioje teismų praktikoje suformuotos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės eismo įvykių bylose, kai kyla BK 281 straipsnyje nurodyti padariniai, apima būtinosios padarinių kilimo sąlygos identifikavimą, kurios pagrindu daromos logine argumentacija pagrįstos išvados apie eismo dalyvių padarytų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1950 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Kelių eismo taisyklių (toliau – KET) pažeidimų lemiamą reikšmę pasekmių atsiradimui. Nustatant būtinąją sąlygą eismo įvykiui kilti vadovaujasi objektyvaus išvengiamumo kriterijumi, kuris leidžia įvertinti, ar konkretus eismo dalyvis, laikydamasis KET nuostatų, būtų turėjęs techninę galimybę išvengti eismo įvykio, tačiau dėl KET nepaisymo objektyviai tokios galimybės neteko. Įvertinus, kad net ir nepažeisdamas KET reikalavimų asmuo nebūtų galėjęs išvengti susidūrimo, pripažįstama, kad jo neteisėta veika nėra priežastiniu ryšiu susijusi su žalingomis pasekmėmis (LAT 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje

byloje). Sudėtingiausiose priežastinio ryšio išaiškinimo situacijose, kai KET nepaiso keli asmenys, teismo išvada turi būti pagrįsta visų eismo dalyvių veiksmų analize, identifikuojant kiekvieno iš jų padarytos veikos įtaką eismo įvykio atsiradimui. Tačiau priežastinio ryšio pobūdis, atskleidžiantis, ar baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai dėsningai išvedami iš eisme dalyvaujančių asmenų poelgių, ar jų susiformavimas yra atsitiktinis, eismo įvykių bylose nustatinėjamas retai. Teismų jurisprudencijoje dažniau pažymima, kad vertinant, ar eismo dalyvio veika, kuria nesilaikoma KET įtvirtintų pareigų, buvo būtinoji ir iki pat pavojingos veikos sukeltų padarinių atsiradimo veikusi sąlyga, atmetimo principu pačiam analizuojami kiekvieno KET pažeidėjo veiksmai ir vertinama, ar pašalinus vieno iš jų veiksmus neteisėta veika toliau tęsiasi ir sukelia žalingas pasekmes (LAT 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismų jurisprudencijoje išsamesnės analizės reikalauja situacijos, kai vieno eismo dalyvio veiksmai yra nulemti staiga, netikėto ir pavojingo kitos transporto priemonės vairuotojo manevravimo. Vadovaujantis formuojama teismų praktika, pagal kurią kvalifikuojant veiką pagal BK 281 straipsnio atitinkamą dalį būtina ne tik atskleisti konkretaus KET pažeidimo turinį, bet ir įvertinti jo sąryšį su kitais veiksniais, galėjusiais turėti reikšmės baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimui, eismo dalyvio reakcija į kito vairuotojo sukurtą avarinę situaciją negali būti laikoma KET reikalavimų neatitinkančiu elgesiu ir nepripažįstama priežastiniu ryšiu susijusia su eismo įvykio kilimu. LAT 2015 m. spalio 6 d. nutartyje baudžiamojoje byloje konstatuota, kad transporto priemonės išvažiavimas į priešpriešinio eismo juostą be jokios priežasties sudaro kliūtį kitam eisme dalyvaujančiam asmeniui ir sukelia avarinę situaciją. Atsižvelgiant į tai, E. B. veiksmai, nukreipiant transporto priemonę į priešpriešinio eismo juostą siekiant išvengti automobilių susidūrimo, atitiko KET nuostatas, įpareigojančias atsiradus kliūčiai sulėtinti greitį arba ją apvažiuoti, nes šiame KET punkte neįtvirtinta taisyklė, kad judanti kliūtis privalo būti apvažiuojama iš dešinės pusės. Pagrįstai konstatuota, kad E. B. veiksmuose, pasukant transporto priemonę į tuo metu laisvą priešpriešinio eismo juostą, nebuvo KET pažeidimo ir priežastinio ryšio su kilusiais padariniais, nes reakcija į iškilusią grėsmę buvo sąlygota siekio išvengti kito vairuotojo sukurtos kliūties. Tapačios teisės aiškinimo krypties laikytasi LAT 2022 m. vasario 10 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje išsamiai argumentuota, kad avarinę situaciją sudarė kito eismo dalyvio vairuojama transporto priemonė, tuo tarpu nukentėjusiojo sprendimas išvažiuoti į priešingą eismo juostą buvo nulemtas siekio išvengti susidūrimo. Taigi, teismai nuosekliai plėtoja praktiką, pagal kurią eismo dalyvio reakcija į staiga ir netikėto kito asmens manevravimo sukeltą pavojingą

eismo situaciją negali būti vertinama kaip priežastinga susidūrimui, nes priežastimi eismo įvykiui kilti laikoma pirminę avarinę situaciją sukėlusio vairuotojo veiksmai.

Priežastinio ryšio klausimai dažnai nagrinėjami situacijose, kai eismo įvykis kyla vienam kelių eismo dalyviui netinkamai vadovaujantis eismo pirmumą nustatančiais kelių ženklais ir nesilaikant KET įtvirtintos pareigos duoti kelią, o važiavimo pirmumo teisę turinčiam kelių transporto priemonės vairuotojui pažeidus reikalavimą važiuoti neviršijant leistino greičio. Nors abiejų vairuotojų KET pažeidimai sukuria objektyvias sąlygas avarinei situacijai susidaryti, priežastimi eismo įvykiui kilti pripažįstami leistiną greitį viršijusio vairuotojo veiksmai, jei nustatoma, kad laikantis KET transporto priemonių susidūrimo būtų išvengta. Tokiais atvejais reikalavimo praleisti pirmumo teisę turinčią transporto priemonę nepaisymas vertintinas kaip išvestinė sąlyga eismo įvykiui kilti, tiesiogiai priklausanti nuo greitį viršijusio vairuotojo padaryto pažeidimo.

LAT 2015 m. balandžio 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje konstatuota, kad teisiniu požiūriu esminė eismo įvykio priežastis buvo žuvusiojo motociklo vairuotojo padaryti KET pažeidimai viršijant leistiną greitį. Žemesnės instancijos teismai pagrįstai pripažino, kad priežastinis ryšys tarp krovinio automobilio vairuotojo veiksmų nepaisant pirmumo taisyklių ir kilusio eismo įvykio nenustatytas, nes šiam įvažiuojant į pagrindinį kelią motociklininko nebuvo jo matomumo lauke, tuo tarpu žuvusiojo reikšmingai viršytas leistinas greitis tiesiogiai lėmė susidūrimo neišvengiamumą. Nuosekli teismų praktikos pozicija išplėtota LAT 2024 m. sausio 10 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje nustatyta, kad ne vairuotojo A. B., nepraleidusio priešinga kryptimi tiesiai važiavusio motociklo, bet pirmumo teisę kelyje turinčio motociklininko A. S. veiksmai važiuojant daugiau kaip du kartus didesniu nei leistinu greičiu buvo dėsningai priežastiniu ryšiu susiję su kilusiais padariniais. Kasacinės instancijos teismas, remdamasis ekspertizės akte padaryta išvada, kad motociklininkas, važiuodamas ne didesniu nei leistinu greičiu, būtų turėjęs techninę galimybę išvengti susidūrimo, sprendė, jog vairuotojo A. B. padaryti KET pažeidimai buvo sąlygoti motociklininko KET reikalavimų nesilaikymo, nes A. B. per nustatytą atstumą ir laiką objektyviai negalėjo tiksliai įvertinti A. S. vairuojamo motociklo greičio ir nuspręsti, kad jo atliekamas manevras bus rizikingas.

Negalima teigti, kad tokiose situacijose eismo įvykio lemiamu veiksnium pripažįstamas būtent leistino greičio viršijimas, nes atliekant teorinę objektyvios susidūrimo išvengimo galimybės analizę būtina kompleksiskai vertinti ir kito eismo dalyvio veiksmus, susijusius su KET reikalavimo nedaryti tokio manevro, kuris priverstų kitus eisme dalyvaujančius asmenis keisti judėjimo kryptį arba greitį, pažeidimu. Nustačius, kad šio transporto priemonės vairuotojo veiksmai sukūrė eismo saugumo

požiūriu pavojingą situaciją, kurioje pagrindiniu keliu judančios transporto priemonės vairuotojui, net ir laikantis nustatyto greičio, nebūtų įmanoma išvengti staiga atsiradusios kliūties, šie pažeidimai laikomi tiesiogiai priežastiniu ryšiu susiję su baudžiamajame įstatyme numatytais padariniais.

Pavyzdžiui, LAT 2018 m. gruodžio 18 d. nutartyje baudžiamajoje byloje teisėjų kolegija pritarė žemesnės instancijos teismų išvadoms, kad nors motociklininkas viršijo leistiną greitį daugiau nei du kartus, jo veiksmai nebūtų lėmę eismo įvykio, jei automobilio vairuotojas V. J. būtų laikęsis pareigos duoti kelią priešinga kryptimi judėjusiam motociklui. Tokia išvada pagrįsta detaliai išanalizuotu įvykio mechanizmu ir teorine tikimybe, kad motociklininkas, net ir važiuodamas leistinu greičiu, nebūtų turėjęs objektyvios galimybės laiku sustabdyti transporto priemonės prieš netikėtai atsiradusią kliūtį. Tapačios nuomonės laikytasi LAT 2021 m. birželio 8 d. nutartyje baudžiamajoje byloje, kurioje konstatuota, kad lengvojo automobilio vairuotojai N. B., užtvėrusiai kelią automobilį lenkusiam motociklui, baudžiamasis įstatymas pritaikytas tinkamai. Pagrįstai nustatyta, kad net jei motociklininkas būtų važiavęs leistinu gyvenvietėje greičiu, dėl N. B. pavojingo manevravimo transporto priemonės prasilenktų su minimaliais intervalais, o toks prasilenkimas nelaikytinas saugiu ir suponuoja neišvengiamą būtinybę motociklo vairuotojui stabdyti.

Pažymėtina, kad reikalavimo nuosekliai vertinti abiejų eismo dalyvių KET pažeidimų įtaką eismo įvykio kilimui ne visuomet paisoma nagrinėjant situacijas, kai baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai atsiranda susidūrus ta pačia važiavimo krypties eismo juosta judančioms transporto priemonėms. Teismų atliekamoje eismo įvykių priežastinio ryšio analizėje galima identifikuoti tam tikrus prieštaravimus aiškinant posūkio atlikimo neprisitraukiant prie pat važiuojamosios dalies krašto, kliūties sudarymo ta pačia eismo juosta važiuojančiai transporto priemonei ir pareigos teikti pirmenybę iš dešinės pusės apvažiuojančiai transporto priemonei nesilaikymo reikšmę avarinės situacijos susidarymui. Kauno apygardos teismo 2014 m. gegužės 20 d. nutartyje baudžiamajoje byloje analizuota situacija, kurioje automobilio vairuotojas A. S., sukdamas į dešinę į prekybos centro automobilių stovėjimo aikštelę, susidūrė su ta pačia kryptimi judėjusiu R. G. vairuojamu mopedu. Apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas, kad A. S. veiksmai, neprisitraukiant prie važiuojamosios dalies krašto, nedavus kelio ir sudarius kliūtį jam iš paskos ta pačia eismo juosta dešiniau važiavusios transporto priemonės judėjimui, buvo tiesioginė autoįvykio kilimo priežastis. Vis dėlto, pripažindamas, kad būtent A. S. veika, o ne kitų eismo dalyvių veiksmai buvo pagrindinė autoavarijos ir mopedo vairuotojo sunkaus sveikatos sutrikdymo priežastis, teismas apsiribojo išvada, kad tyrimui pateiktoje

medžiagoje nėra objektyvių duomenų, leidžiančių teigti, jog eismo situacijoje mopedo vairuotojo elgesys techniniu požiūriu būtų buvęs nepriimtinas. Panašiai, LAT 2017 m. gruodžio 12 d. nutartyje baudžiamojoje byloje pritarta žemesnės instancijos teismų išvados, kad pagrindine priežastimi eismo įvykiui kilti buvo R. Ž. veiksmai, kuriais šis, vairuodamas automobilį su priekaba, prieš pradėdamas sukti į dešinę iš anksto nepasitraukė prie pat važiuojamosios dalies dešiniojo krašto ir nedavė kelio iš dešinės pro jį važiuosiam E. G. vairuojamam motociklui, taip sudarydamas kliūtį jo judėjimui ir sukeldamas motociklininko sužalojimą. Nors byloje nustatyta, kad posūkio signalas nebuvo matomas, manytina, jog nepakankamai įvertinti nukentėjusiojo veiksmai, kuriais šis, stebėdamas R. Ž. vairuojamo automobilio manevrą iš dešinės kelio juostos dalies išvažiuojant kairiau, tęsė važiavimą ta pačia kryptimi. Pažymėtina, kad apklausiamas nukentėjęsysis pripažino, jog R. Ž. vairuojamos transporto priemonės manevravimas vingiuojant, o ne laikantis tiesios trajektorijos sukėlė įtarimą ir atrodė neįprastas, tačiau šis, nepaisant galimos grėsmės, nekeitė judėjimo krypties (Kauno apylinkės teismo 2016 m. vasario 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Nukentėjusiojo elgesys, kai jis, neįsitikinęs, kad saugiai pravažiuos A. A. manevruojantį automobilį, savalaikiai nestabdė savo vairuojamos transporto priemonės, nepriklausomai nuo to, ar veikė A. A. vairuojamo automobilio posūkį rodančios signalinės lemputės, ar ne, pripažintas rizikingu elgesiu, lengvinančiu A. A. atsakomybę. Tačiau tiek apeliacinės, tiek kasacinės instancijos teismai pritarė išvadai, kad ši aplinkybė nešalina automobilio vairuotojo atsakomybės dėl eismo įvykio, nes susidūrimas nebūtų įvykęs, jei R. Ž., atlikdamas posūkio manevrą, būtų suteikęs pirmenybę iš dešinės pusės jį apvažiuosiam A. A., net jei motociklo vairuotojas ir būtų pažeidęs KET reikalavimus. Be to, žemesnės instancijos teismai atmetė skunde iškeltą argumentą, kad R. Ž. posūkis ne nuo važiuojamosios dalies krašto buvo pateisinamas tuo, kad šis vairavo automobilį su priekaba, nes, teismo nuomone, turėjo būti įsitikinta, kad atliekamas manevras nesukels pavojaus kitiems eismo dalyviams (Kauno apygardos teismo 2016 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Priešingos pozicijos laikytasi LAT 2024 m. spalio 15 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje septynių teisėjų kolegija paneigė apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad jeigu automobilio vairuotojas L. J. L., darydamas posūkio į dešinę manevrą, nebūtų savo vairuojama transporto priemone užtvėręs kelio motociklo vairuotojui, susidūrimas nebūtų įvykęs. Teismo vertinimu, pirmąja eismo juosta važiuojantis ir posūkį į dešinę atliekantis eismo dalyvis neprivalo praleisti ta pačia eismo juosta judančios transporto priemonės, kadangi tokio reikalavimo objektyviai nebūtų įmanoma laikytis, o posūkis į dešinę nelaikytinas kelio užtvėrimu iš paskos važiuojančiai transporto priemonei. Atkreiptas

dėmesys, kad esminis KET pažeidimas, kuriuo kaltintas L. J. L., yra tas, kad jis manevrą pradėjo kairiaisiais ratais užvažiuodamas į kairę važiuojamosios kelio dalies pusę, tačiau teisėjų kolegija sprendė, kad atlikti posūkį į dešinę nuo pat kelio dešiniojo krašto techniškai sudėtinga ar net neįmanoma, jei aikštelėje yra stovinčių automobilių, todėl šiuo atveju taikytina KET įtvirtinta išimtis, leidžianti atlikti posūkio manevrą ne nuo važiuojamosios dalies krašto. Teismas pripažino, kad atidus vairuotojas, pastebėjęs kitos transporto priemonės manevro pradžią, privalo mažinti greitį ar prireikus stabdyti, todėl konstatuota, kad motociklininko neatidus ir eismo saugumui grėsmę keliantis vairavimas, kai šis prieš susidūrimą nežiūrėjo į priekį ir nepastebėjo manevrą darančio automobilio, buvo priežastis eismo įvykiui kilti. Apibendrinant galima teigti, kad eismo įvykių, kuriuose susiduria ta pačia važiavimo krypties eismo juosta judančios transporto priemonės, priežastinio ryšio analizė ne visuomet atliekama nuosekliai vertinant abiejų eismo dalyvių KET pažeidimų įtaką susidūrimui. Vis dėlto, naujausioje LAT jurisprudencijoje įtvirtinta doktrina, priežastinio ryšio egzistavimą grindžianti objektyviomis vairuotojų galimybėmis išvengti eismo įvykio, tikėtina, taps orientyru toliau formuojamoje teismų praktikoje sprendžiant tapačius atvejus.

Vertinant priežastinį ryšį eismo įvykių bylose, kai transporto priemonės vairuotojas partrenkia pėsčiąjį, taip pat pažeidžiantį KET reikalavimus, teismų jurisprudencijoje vyrauja požiūris, kad kelio važiuojamojoje dalyje esantis pėsčiasis laikytinas kliūtimi, kurios elgesys yra iš esmės neprognozuojamas. Tuo tarpu vairuotojui keliama pareiga pasirinkti tokį važiavimo greitį, kuris prireikus leistų sustabdyti transporto priemonę prieš bet kokią iš anksto numatomą kliūtį, taip sudarant technines sąlygas išvengti pėsčiojo partrenkimo. Eismo įvykių bylose, kuriose baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai atsiranda transporto priemonės vairuotojui partrenkus pėsčiąjį, vairuotojams nustatomi griežti atidumo ir atsargumo standartai, nes pareiga laikytis visų būtinų saugumo priemonių pripažįstama tiek pėstiesiems kertant važiuojamąją kelio dalį per pėsčiųjų perėją, kur jiems teikiama pirmumo teisė (LAT 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojame byloje; LAT 2013 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojame byloje), tiek einant šalia jos (LAT 2005 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojame byloje; LAT 2009 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojame byloje). Techninė galimybė sustabdyti transporto priemonę ir priežastinis ryšys tarp vairuotojo veiksmų bei pėsčiojo patirtų sužalojimų paprastai pripažįstamas tais atvejais, kai pėsčiasis, net ir pažeisdamas KET, jau yra įžengęs į važiuojamąją kelio dalį arba ketina nedelsiant kirsti transporto priemonės judėjimo kryptį, nes laikomasi pozicijos, kad pėsčiasis yra objektyviai iš anksto numatoma kliūtis.

Pavyzdžiui, LAT 2016 m. birželio 1 d. nutartyje baudžiamojoje byloje nagrinėta situacija, kai Č. M., įvažiuodamas iš kiemo į pagrindinį kelią, nepraleido iš dešinės pusės gatvę artėjusios pėsčiosios, kurios judėjimo trajektoriją kirto. Nors nukentėjusiosios KET pažeidimas, nesilaikant pėstiesiems numatyto reikalavimo eiti šaligatviu, įvertintas skiriant bausmę ir nustatant neturtinės žalos dydį, konstatuota, kad jei Č. M. įvažiuodamas į kelią būtų tinkamai įsitikinęs kliūčių nebuvimu ir praleidęs pėsčiąją, kurios judėjimo kryptį kirto, eismo įvykio būtų pavykę išvengti. Tapataus požiūrio laikytasi LAT 2021 m. vasario 17 d. nutartyje baudžiamojoje byloje, kurioje pėsčiosios A. Z. padarytas KET punkto, įpareigojančio pėsčiuosius eiti kelkraščiu dešine puse, pažeidimas nepripažintas tiesiogine eismo įvykį nulėmusia priežastimi, tuo tarpu vairuotojo G. M. nepasirinktas saugus važiavimo greitis ir transporto priemonės nesulėtinimas vertinti kitaip. LAT akcentavo, kad G. M. veiksmai buvo eismo įvykio kilimo priežastis, nes vairuotojo matymo zonoje esanti kelio viduriu judanti pėsčioji negali būti vertinama kaip netikėta kliūtis, dėl kurios jis nebūtų turėjęs realios galimybės išvengti susidūrimo. Šiose bylose taikant objektyviai iš anksto numatomos kliūties kriterijų, laikomasi nuostatos, kad pėsčiojo sukurta kliūtis kitam eismo dalyviui nelaikytina tokia netikėta, jog nebūtų egzistavusi reali galimybė išvengti eismo įvykio.

Kitaip vertintinos situacijos, kai pėsčiasis netikėtai ir staiga atsiranda važiuojamojoje kelio dalyje, o transporto priemonės vairuotojas neturi galimybės laiku identifikuoti grėsmės eismo saugumui ir atitinkamai koreguoti savo elgesio kelyje. Pripažįstama, kad tokiomis aplinkybėmis, kai kliūtis nėra iš anksto pastebima ir jos atsiradimas neatitinka racionaliai prognozuojamo eismo dalyvio veiksmų modelio, iš vairuotojo negali būti reikalaujama imtis papildomų atsargumo priemonių. Šią poziciją patvirtina LAT 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje, kurioje septynių teisėjų kolegija sprendė, kad žemesnės instancijos teismai padarė teisės taikymo klaidą, sprenddami, jog išimtinai dėl beveik dvigubai viršyto leistino greičio vairuotojas prarado galimybę išvengti susidūrimo su pėsčiuoju, įbėgusiu į važiuojamąją kelio dalį neleistinoje vietoje. Kasacinės instancijos teismas pabrėžė, kad būtent pėsčiojo veiksmai, kuriais šis neleistinoje vietoje įbėgo į kelią ir judėjo ne per pėsčiųjų perėją, nepaisydamas eismą draudžiančio šviesoforo signalo, sukūrė vairuotojui netikėtą kliūtį, laikytiną esmine ir iki pat pavojingos veikos sukeltų padarinių atsiradimo veikusia priežastimi. Išvada, kad nėra priežastinio ryšio tarp nuteistojo padaryto KET pažeidimo ir pėsčiojo žūties, teismas grindė argumentu, kad nepateisinama vairuotoją įpareigoti mažinti greitį ar stabdyti transporto priemonę, kol realus tiesioginis pavojus eismo saugumui dar neegzistuoja ir yra tik menamas. Iš to darytina išvada, kad priežastinio ryšio nustatymas eismo įvykiuose, kai transporto priemonės vairuotojas

partrenkia KET reikalavimų nesilaikiusį pėsčiąjį, remiasi iš anksto numatomos kliūties principu, pagal kurį esmine eismo įvykio kilimo priežastimi laikomi vairuotojo veiksmai, jei jis nepasirenka tokio greičio, kuris užtikrintų techninę galimybę laiku sustabdyti transporto priemonę prieš bet kokią racionaliai prognozuojamą kliūtį. Teismų jurisprudencijoje įtvirtintos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės atskleidžia, kad priešingai vertintini atvejai, kai pėsčiasis staiga neleistinoje vietoje įžengia į važiuojamąją dalį, nepalikdamas vairuotojui realios galimybės išvengti susidūrimo, nes pėsčiojo netikėti veiksmai nelaikytini iš anksto numatoma kliūtimi.

Teismų praktikos nustatant priežastinį ryšį eismo įvykių bylose analizė atskleidžia, kad padarinių atsiradimo priežastis nustatoma laikantis objektyvaus išvengiamumo taisyklės ir neteisėtos veikos atmetimo principo. Vis dėlto, darant loginę išvadą dėl neteisėtos veikos lemiamos įtakos pavojingos eismo situacijos susiformavimui, objektyvaus išvengiamumo taisyklė ne visuomet taikoma vertinant kiekvieno iš eismo įvykio dalyvių elgesio reikšmę pasekmių kilimui. Antrasis priežastinio ryšio nustatymo etapas, skirtas dėsningų ir atsitiktinių ryšių atribojimui, teismų praktikoje pasitelkiamas rečiau ir taikomas tais atvejais, kai vadovaujamasi iš anksto numatomos kliūties kriterijumi.

IŠVADOS

1. Filosofijos mokslo kryptys, skirtingais visuomenės pažangos etapais priežastinį ryšį traktavusios kaip būties principą, teologinių dogmų interpretacijos įrankį, empirinės patirties dėsningumą ar proto struktūros elementą, suformavo teorinius pagrindus šiuolaikinėms priežastinio ryšio koncepcijoms.
2. Priežastinio ryšio vertinimas bendrojoje teisės teorijoje apima tiek faktinių aplinkybių tikslingos sekos rekonstrukciją ir jų ryšio, kaip realaus pasaulio komponento, identifikavimą, tiek šio ryšio interpretavimą teisinės atsakomybės priskyrimo konkrečiam subjektui kontekste. Toks priežastinio ryšio aiškinimas suponuoja tarpdisciplininį požiūrį, integruojantį filosofines, gamtamokslines ir logines metodologines prieigas.
3. Priežastinis ryšys baudžiamosios teisės moksle suprantamas kaip reiškinių santykis, kuriam esant nusikalstama veika lemia baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius, ir laikomas papildomu nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymiu. Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas remiasi teisine logika ir išsprendžia objektyvaus fakto egzistavimo klausimą, o teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio buvimas siejamas su kaltininko gebėjimu prognozuoti neigiamus padarinius arba su visažinio stebėtojo pozicija. Kadangi pirmoji teorinė kryptis priežastinį ryšį tapatina su intelektiniu kaltės turinio elementu, padarinių atsiradimo dėsningumą tikslinga vertinti iš visažinio stebėtojo perspektyvos.
4. Baudžiamosios teisės teorijoje suformuota priežastinio ryšio nustatymo metodika nėra pakankamai išplėtotą, kad sudarytų tinkamą teorinį ir metodologinį pagrindą nuosekliai spręsti priežastinio ryšio nustatymo klausimus visų nusikalstamų veikų kategorijų baudžiamosiose bylose, kuriose prie neigiamų padarinių atsiradimo prisideda kelios sąlygos. Dėl to Lietuvos teismų praktikoje atskirų kategorijų baudžiamosiose bylose formuojamos savitos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės.
5. Lietuvos teismų praktika nužudymų bylose, kuriose priežastinis ryšys komplikotas dėl pašalinių aplinkybių įsikišimo, pagrindžia, kad pirminiame priežastinio ryšio nustatymo etape analizuojama, ar neteisėta veika faktiškai lėmė nukentėjusiojo mirtį, o padarinių dėsningumas vertinamas nagrinėjant į priežastinio ryšio vystymosi eigą įsiterpiančių veiksnių reikšmę nukentėjusiojo mirčiai. Nukentėjusiojo neblaivumas, sveikatos būklės komplikacijos ir turimos ligos, sveikatos priežiūros paslaugų negavimas ar netinkamas gydymas nelaikomi priežastinį ryšį nutraukiančiomis aplinkybėmis, jei jie tiesiogiai nelėmė nukentėjusiojo mirties.

6. Darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose, kuriose ryšiu su kilusiais padariniais saistoma kelių asmenų veiksmų grandinė, įprastai nustatinėjama tik būtinoji padarinių kilimo sąlyga, reiškianti, kad hipotetiškai įtraukus pozityvią veiką į priežastinių veiksmų seką, neigiami padariniai nekiltų. Priežastimi padariniams atsirasti nepripažįstama darbuotojo veika, jei ši buvo nulemta darbdavio ar jo įgalioto asmens padarytų darbo saugos reikalavimų pažeidimų, o darbdavio baudžiamoji atsakomybė pagal BK 176 straipsnį negali kilti, kai baudžiamajame įstatyme numatytus padarinius sąlygoja darbuotojo savavališka veika, kurios darbdavys objektyviai negalėjo kontroliuoti.
7. Lietuvos teismų jurisprudencijos taikant BK 281 straipsnį analizė atskleidžia, kad nustatant baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių atsiradimo priežastį remiamasi objektyvaus išvengiamumo taisykle, kuri ne visuomet taikoma aiškinantis kiekvieno eismo dalyvio veikos reikšmę pasekmių atsiradimui, ir neteisėtos veikos atmetimo principu. Antrasis priežastinio ryšio nustatymo etapas pasitelkiamas rečiau ir grindžiamas iš anksto numatomos kliūties kriterijumi.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. 1950 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, 7-263.

Specialioji literatūra

4. Abramavičius, A. et al. (2001). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Trečias leidimas. Vilnius: Eugrimas.
5. Abramavičius, A. et al. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
6. Anzenbacher, A. (1992). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
7. Arlauskas, S. (2009). Jurisprudencijos moksliskumo kriterijai šiuolaikinėje teisės filosofijoje. *Jurisprudencija*, 4(118), 247-264.
8. Baublys, L. et al. (2012). *Teisės teorijos įvadas*. Vadovėlis. Antras leidimas. Vilnius: Leidykla MES.
9. Bielinis, A. (2007). Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė. *Teisės problemos*, 3(57), 62-86.
10. Bikelis, S. (2007). *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
11. Bubelis, R. ir Jakimenko, V. (2012). *Logika. I dalis: dvireikšmė teiginių logika, argumentacijos teorija*. Vadovėlis. Trečias leidimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
12. Čiočys, P. (2002). *Teisės pagrindai*. Mokomoji knyga. Trečias leidimas. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija.
13. Daugirdas, A. (1977). Filosofijos kurso įvadas. *Problemos*, 19, 79–90.
14. Dolezal, A. and Dolezal, T. (2014). Conceptual Analysis of Causation in Legal Discourse. *European Scientific Journal*, 10, 53-70.
15. Dray, W. H. (1986). Causal Judgment in Attributive and Explanatory Contexts. *Law and Contemporary Problems*, 49, 13-22.
16. Drakšas, R. (2003). Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 47, 28-35.
17. Dworkin, R. (2011). *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Harvard University Press.

18. Feldman, S. M. (2016). Can Law Be a Source of Insight for Other Academic Disciplines? *Washington University Jurisprudence Review*, 8, 151-169.
19. Ferguson, A. (1932). Prof. Planck and the Principle of Causality in Physics. *Nature*, 130, 45-48.
20. Freckelton, I. and Mendelson, D. (2002). *Causation in law and medicine*. Aldershot: Ashgate Publishing.
21. Gilson, E. (1952). *Being and some philosophers*. Second edition. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies.
22. Grenda, V. (2008). Nesatys kaip reduktyvistinės priežastingumo analizės argumentas. *Problemos*, 73, 104–114.
23. Grenda, V. (2009). Devynių kontrafaktinių priežastingumo teorijų palyginimas pasitelkiant septynis pavyzdžius. *Problemos*, 76, 134–149.
24. Grenda, V. (2012). Reduktyvizmo raiška šiuolaikinėje priežastingumo filosofijoje. *Problemos*, Priedas, 7–21.
25. Guerra, C. and Civello, G. (2018). Critical Reflections on the Theory of Objective Imputation: Towards a Renewed Classical View of Causality and Criminal Culpability. *Archivio Penale*, 3, 1-18.
26. Heidelberger, M. (2010). From Mill via von Kries to Max Weber: Causality, Explanation, and Understanding. In: Feest, U. (ed.) (2010). *Historical Perspectives on Erklären and Verstehen*. New York: Springer, 241-265.
27. Kanišauskas, S. ir Juozelis, E. (2018). *Mokslo filosofijos pagrindai*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras.
28. Keiler, J. (2013). *Actus reus and participation in European criminal law*. Cambridge: Intersentia.
29. Khudaykulov, F. K. (2023). Concepts of Causation in Criminal Law: Problems, Analysis and Solutions. *International Journal of Advance Scientific Research*, 3(06), 276-293.
30. LaFave, W. R. (2010). *Criminal Law*. Fifth edition. St. Paul, Minnesota: West Academic Publishing.
31. Lastauskienė, G. (2004). Bendras mokslas apie teisę ir jo perspektyvos. *Teisė*, 51, 37-47.
32. Lastauskienė, G. (2009). Teisinis kvalifikavimas formaliosios logikos požiūriu. *Teisė*, 73, 38–54.
33. Lipton, P. (1992). Causation Outside the Law. In: Gross, H. and Harrison R. (ed.) (1992). *Jurisprudence: Cambridge Essays*. Oxford: Clarendon Press, 127-148.

34. Mackuvienė, E. (2010). Loginis metodas teisėje: sampratos problema. *Teisė*, 77, 126-145.
35. Mansfield, J. H. (1964). Hart and Honore, Causation in the Law. *Vanderbilt Law Review*, 17, 487-524.
36. Meškauskas, E. (1984). Dialektinės determinizmo sampratos metodologinė prasmė. *Problemos*, 32, 61–69.
37. Nekrašas, E. (1974). Eliminacinės indukcijos teorijos. *Problemos*, 13, 38–49.
38. Nekrašas, E. (1993). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidyklos centras.
39. Noreikaitė, A. (2021). *Ronaldo Dworkino praktinės filosofijos iššūkis: moralės pagrindimo klausimas*. Daktaro disertacija, humanitariniai mokslai, filosofija (01H), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
40. Pasnau, R. (2010). *The Cambridge History of Medieval Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
41. Piesliakas, V. (2006). Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 7(85), 7-15.
42. Ryu, P. K. (1958). Causation in Criminal Law. *University of Pennsylvania Law Review*, 106, 773-805.
43. Simester, A. (2017). Causation in (Criminal) Law. *Law Quarterly Review*, 133(3), 416-441.
44. Skarbalienė, A. (2017). Natūralusis eksperimentas kaip socialinių mokslų pozityvistinio tyrimo strategija. *Tiltai*, 2, 89-101.
45. Skolnik, T. (2019). Causation, Fault, and Fairness in the Criminal Law. *McGill Law Journal*, 65(1), 1-28.
46. Smith, J. C. (1982). Subjective or Objective - Ups and Downs of the Test of Criminal Liability in England. *Villanova Law Review*, 27, 1179-1204.
47. Stransky, J. (2020). Karl Popper and the Method of Causal Explanation in Historical Sciences. *E-LOGOS*, 27(1), 30–37.
48. Šerpytė, R. (1987). Normatyvumas teisės sampratoje ir H. Kelzeno teisės teorija. *Problemos*, 37, 69–74.
49. Švedas, G. et al. (2017). *Baudžiamojo kodekso Bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
50. Švedas, G. et al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, I knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

51. Tang, Z. (2015). Absence Causation and a Liberal Theory of Causal Explanation. *Australasian Journal of Philosophy*, 93, 688-705.
52. Vaišvila, A. (2000). *Teisės teorija*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia.
53. Valančienė, D. (2019). Teisės mokslo tarpdiscipliniškumas empiriniu požiūriu. *Teisė*, 112, 91-106.
54. Vansevičius, S. (2000). *Valstybės ir teisės teorija*. Mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia.
55. Veršėkys, P. (2013). *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius.
56. Visser, CJ. and Kennedy-Good, C. (2015). The emergence of a “flexible” *conditio sine qua non* test to factual causation? *Obiter*, 36(1), 150-163.
57. Vydūnas, V. S. (1978). Žmogaus gyvenimas ir išgyvenimai jo amžiaus ir istorijos tarpsniuose. *Problemos*, 21, 75–89.
58. Watkins, E. (2005). *Kant and the Metaphysics of Causality*. Cambridge: Cambridge University Press.
59. Wessels, J. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: Eugrimas.
60. Žalnieriūnas, L. (2016). Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose. *Jurisprudencija*, 23(2), 269-293.
61. Žalnieriūnas, L. (2018). Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema. *Jurisprudencija*, 25(1), 172-203.
62. Žalnieriūnas, L. (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamajoje teisėje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.

Teismų praktika

Lietuvos teismų praktika

63. Teismų praktikos darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimo (BK 176 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga (2018). *Teismų praktika*, 48.
64. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių nuosprendžio surašymą, apžvalga (2020). *Teismų praktika*, 53.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-274/2005.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-202/2009.

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-127/2010.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-597/2011.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-386/2012.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-402/2012.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31/2013.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98/2013.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-112/2014.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236/2014.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239/2014.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-443/2014.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-942/2015.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332-693/2015.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-200-648/2016.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-942/2016.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-193-895/2016.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-410-489/2016.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-460-507/2016.

84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38-942/2017.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-697/2017.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173-648/2017.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279-895/2017.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-359-697/2017.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-697/2018.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337-489/2018.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-976/2018.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-153-511/2020.
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-18-976/2021.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-141-697/2021.
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-976/2022.
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127-976/2022.
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-788/2022.
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-253-303/2022.
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15-387/2023.
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-495/2023.

101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-511/2023.
102. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-719/2024.
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15-648/2024.
104. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024.
105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-117-511/2024.
106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-788/2025.
107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-45-1214/2025.
108. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-423/2014.
109. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-192-165/2015.
110. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-74-307/2016.
111. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-76-495/2017.
112. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-391-398/2017.
113. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-475-495/2018.
114. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-156-449/2022.
115. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. liepos 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-132-851/2024.
116. Kauno apygardos teismo 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-348-2014.
117. Kauno apygardos teismo 2016 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-290-175/2016.

118. Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-30-485/2018.
119. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-246-932/2023.
120. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. sausio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-68-885/2024.
121. Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. gegužės 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-5-651/2024.
122. Kauno apylinkės teismo 2016 m. vasario 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-41-246/2016.

Užsienio valstybių teismų praktika

123. *R v Smith* [1959] 2 QB 35, Court Martial Appeal Court.
124. *R v Blaue* [1975] 1 WLR 1411, Court of Appeal (Criminal Division).
125. *R v Wallace* [2018] EWCA Crim 690, Court of Appeal (Criminal Division).

SANTRAUKA

Priežastinio ryšio nustatymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje

Akvilė Alijošiūtė

Šiame darbe priežastinio ryšio ypatybėms skirtingų mokslo šakų kontekstuose pabrėžti apžvelgiama filosofinė priežastinio ryšio sampratų ir jo nustatymo įvairovė, suformavusi teorinius pagrindus šiuolaikinėms priežastinio ryšio koncepcijoms. Apibrėžiama, kad bendrojoje teisės teorijoje priežastinio ryšio, laikomo faktinės ir teisinės prigimties tikrovės faktų, analizė reikalauja tarpdisciplininio požiūrio. Nagrinėjama, kad priežastinio ryšio, kaip nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymio, turinys atskleidžiamas remiantis baudžiamosios teisės moksle suformuota metodika, kurios antrasis etapas nepagrįstai tapatina priežastinį ryšį su intelektiniu kaltės turinio elementu, todėl esminis vaidmuo turėtų tekti visažinio stebėtojo padarinių dėsningumo vertinimui. Aptariama, jog doktrininė priežastinio ryšio nustatymo metodika nėra pakankamai išplėtotą nuosekliai spręsti situacijas, kai prie padarinių kilimo prisideda kelios sąlygos, todėl reikšminga darbo dalis skiriama Lietuvos teismų praktikoje suformuotų priežastinio ryšio nustatymo ypatumų atskirų kategorijų baudžiamosiose bylose analizei. Išaiškinta, kad padarinių atsiradimo dėsningumas nužudymų bylose neretai nagrinėjamas sprendžiant dėl į priežastinio ryšio grandinę įsiterpiančių veiksnių įtakos nukentėjusiojo mirčiai. Pabrėžiama, kad darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų pažeidimų bylose koncentruojamasi tik į siekį identifikuoti pagrindinę priežastį, lėmusią neigiamų padarinių kilimą, kuria nepripažįstama darbdavio ar jo įgalioto asmens saugos ir sveikatos apsaugos reikalavimų pažeidimų nulemta darbuotojo veika. Analizuojama, kad eismo įvykių bylose padarinių atsiradimo priežastis nustatoma laikantis objektyvaus išvengiamumo taisyklės, kuri ne visuomet taikoma vertinant kiekvieno iš eismo įvykio dalyvių elgesio reikšmę pasekmių kilimui, ir neteisėtos veikos atmetimo principo, o padarinių dėsningumui atskleisti rečiau pasitelkiamas iš anksto numatomos kliūties kriterijus.

SUMMARY

Peculiarities of Determining Causal Relation in Lithuanian Court Practice

Akvilė Alijošiūtė

This work reviews the philosophical concepts of causal relation and the diversity of its determination, aiming to highlight the specific features of causal relation across various scientific disciplines, which have shaped the theoretical foundations of modern concepts of causal relation. It is established that in general legal theory, the analysis of causal relation – considered both a factual and legal phenomenon – requires an interdisciplinary approach. It is examined that the content of causal relation, as an element of the objective side of a criminal offence, is revealed based on the methodology for determining causal relation developed in criminal law doctrine, the second stage of which unjustifiably equates causal relation with the intellectual element of guilt. Therefore, the key role should be assigned to the assessment of the regularity of the occurrence of consequences by an omniscient observer. It is discussed that the doctrinal methodology for determining causal relation is not sufficiently developed to consistently resolve situations where multiple conditions contribute to the occurrence of consequences. Thus, a significant part of the work is devoted to the analysis of the specific features of determining causal relation in separate categories of criminal cases as developed in Lithuanian court practice. It is clarified that the regularity of the occurrence of consequences in murder cases is often examined by assessing the impact of intervening factors in the chain of causal relation on the victim's death. It is emphasized that in cases concerning violation of requirements of safety and health protection at work, the focus lies solely on identifying the primary cause of the negative consequences, which excludes the conduct of the employee when it is influenced by violations of safety and health protection requirements by the employer or their authorized representative. It is analyzed that in road traffic accident cases, the cause of the occurrence of consequences is determined in accordance with the objective avoidability rule, which is not always applied when assessing the significance of each participant's conduct in the occurrence of consequences, and the principle of criminal offence exclusion. The criterion of a foreseeable obstacle is more rarely used to reveal the regularity of the occurrence of consequences.